

Meerjarenplan 2021-2025

Samenlevingsopbouw Brussel

2020-05-30

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Inleiding	4
Een formele vraag voor subsidies	5
Een participatief traject leidt tot een gedragen plan	5
Missie en krachtlijnen	6
<i>Missie</i>	6
<i>Visie</i>	7
<i>Doelgroep</i>	7
<i>Kernopdrachten</i>	7
<i>Aanpak</i>	8
<i>Samenwerking met andere sectoren</i>	9
<i>Kwaliteitscriteria</i>	9
<i>Ambitie</i>	9
Omgevingsanalyse	10
<i>Samenvatting van de Omgevingsanalyse van Samenlevingsopbouw</i>	10
<i>Inleiding</i>	10
<i>Economische onzekerheid</i>	11
Wonen	11
Werk	12
Onderwijs	12
Water en energie.....	13
Gezondheid	14
Voorwaardelijkheid van rechten	14
<i>Samenleven in Diversiteit</i>	15
Diversiteit is de realiteit.....	15
Herkomstkloof	16
Convivialiteit.....	17
<i>Vertegenwoordiging en belangenverdediging</i>	17

Klimaat.....	18
Burgerinitiatieven en Zelforganisaties.....	18
<i>Lokale accenten Omgevingsanalyse</i>	19
Strategische opties	20
<i>Keuze voor drie strategische doelstellingen</i>	20
<i>Sterke Sectorsamenwerking</i>	21
<i>Samenwerking met SAM vzw</i>	21
<i>Samenlevingsopbouw post corona</i>	21
<i>Strategische opties Samenlevingsopbouw Brussel</i>	22
Brussel: vat vol tegenstellingen, labo voor creatieve oplossingen.....	23
<i>De stad als laboratorium</i>	23
Luisteren	24
Tijd en Plaats	24
<i>Werken aan structurele oplossingen</i>	24
De kuil.....	25
Kleine successen	25
<i>Mensen zichtbaar maken</i>	25
Anonimiteit.....	25
Stem geven	26
Externe Werking.....	27
<i>Thema's en doelstellingen</i>	27
SD1: Grond- en mensenrechten.....	27
<i>OD Sociale bescherming</i>	27
<i>OD Kwaliteitsverbetering op de woonmarkt</i>	28
<i>OD Aanbodsverruiming op de woonmarkt</i>	28
<i>OD Regulering woonmarkt</i>	29
SD2: krachtige buurten en steden.....	30
<i>OD Community building</i>	31
<i>OD Ruimte publiek maken</i>	31
SD3: Collectief burgerschap	32
<i>OD Solidariteit</i>	33
<i>OD Belangenbehartiging</i>	33
<i>OD Discriminatie en racisme</i>	34
<i>Overzichtsschema doelstellingen</i>	36
Strategische acties.....	38
De STEK.....	38

Buurthuis van de Toekomst – Peterbos / STEK.....	39
STEK Baskuul	40
STEK Voyaach	40
Wonen op maat	42
Solidair Mobiel Wonen, van pilootproject tot woonmodel	43
WoonBox, van pilootproject tot woonmodel.....	44
Beheerstructuur alternatieve woonprojecten.....	45
Belangenbond	46
Baskuul	46
Solidariteit in beeld	48
Ieders stem telt campagne	49
Interne doelstellingen	50
SD interne organisatie	50
<i>OD Kwaliteitsbeleid .....</i>	<i>50</i>
<i>OD Preventiebeleid .....</i>	<i>50</i>
<i>OD Duurzaamheidstoets .....</i>	<i>51</i>
<i>OD Veiliger ruimtes .....</i>	<i>51</i>
<i>OD Diversiteit .....</i>	<i>51</i>
<i>OD Externe communicatie.....</i>	<i>52</i>
Meerjarenbegroting	53
Bijdrage aan de prioriteiten van de minister.....	56
<i>sociale bescherming.....</i>	<i>56</i>
<i>Wonen.....</i>	<i>56</i>
<i>Energie .....</i>	<i>57</i>
<i>Lokaal sociaal beleid .....</i>	<i>57</i>
<i>Economie van het welbevinden.....</i>	<i>58</i>
<i>Sterk Sociaal Werk .....</i>	<i>58</i>

VOORWOORD

Op het moment dat we de laatste hand leggen aan dit Meerjarenplan, zitten we in volle Corona-crisis. De impact op onze doelgroep en op de manier waarop we aan opbouwwerk doen, valt uiteraard niet te onderschatten. Vandaar dat we hier even bij willen stilstaan.

Onze doelgroep voelde meteen heel scherp de gevolgen van de lockdown aan. Vele mensen die tot dan afhankelijk waren van de informele economie, of die overleefden door beroep te doen op solidariteit van vrienden of kennissen, konden plots de eindjes niet meer aan elkaar knopen. Het maakte dat heel wat mensen niet meer in staat waren om aan voedsel te geraken voor zichzelf en hun kinderen. Samenlevingsopbouw Brussel heeft daarom een coördinerende rol opgenomen in het organiseren van voedselbedeling aan Brusselaars in nood, in samenwerking met tal van partners.

Nabijheid is in ons werk erg belangrijk. In de voorzorgsmaatregelen om het Corona-virus te bestrijden is fysieke afstand de basis. Dit zorgde uiteraard voor spanning in hoe we het gewend zijn om aan opbouwwerk te doen. Onze opbouwwerkers slaagden er echter wonderwel in om hun manier van werken aan te passen en op alternatieve manieren beschikbaar te zijn voor de doelgroep. Het is eigen aan opbouwwerk om zich aan te passen aan een steeds veranderende realiteit, en dit bleek dan ook een grote sterkte in deze moeilijke tijd.

Wat leren we uit deze bijzondere periode en hoe verhoudt zich dit tot ons meerjarenplan? Met de hele organisatie hebben we ons voorbij meerjarenplan geëvalueerd en nagedacht over de toekomst van het opbouwwerk in Brussel. We willen nog meer focus leggen en inzetten op transversaliteit binnen de organisatie om zo onze impact te vergroten. De thema's wonen en sociale bescherming blijven voor ons de basis. Meer dan ooit zal het nodig zijn om in te zetten op de strijd tegen onderbescherming. Als de gevolgen van de lockdown ons iets leren, is het dat heel wat mensen geen reserves of vangnet hebben, wat maakt dat ze nu dreigen kopje onder te gaan. Het sterkt ons in de keuzes die we gemaakt hebben voor het komende meerjarenplan om nog meer in te zetten op sociale bescherming voor iedereen, om werk te maken van innovatieve oplossingen die een concreet verschil maken in het leven van mensen, en om klaar te staan voor mensen die dreigen uit de boot te vallen.

Een menswaardig bestaan voor iedereen blijft ook het komend meerjarenplan onze droom, en daarvoor gaan we voluit!

INLEIDING

Dit meerjarenplan van Samenlevingsopbouw Brussel zet de strategische lijnen uit voor de periode 2021-2025.

In het Vlaamse welzijnslandschap neemt Samenlevingsopbouw een unieke plaats in. Nu het inzicht groeit dat maatschappelijke kwetsbaarheid meer dan een loutere zorgkwestie is, groeit ook het besef dat de problemen die daaraan zijn gelinkt een integrale aanpak nodig hebben.

Samenlevingsopbouw, bestaand uit acht regionale instituten, vormt hierbij een krachtige partner voor beleidsmakers.

Dit meerjarenplan is opgebouwd tijdens een intensieve planningsprocedure met de acht regionale instituten voor Samenlevingsopbouw en met ondersteuning van SAM, steunpunt Mens en Samenleving. We baseren ons op een gezamenlijk opgemaakte omgevingsanalyse, de nota 'krachtlijnen van Samenlevingsopbouw' en de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Armoedebestrijding.

De maatschappelijke context dwingt ons tot scherpe keuzes. Door maximaal in te zetten op gemeenschappelijke doelen blijft Samenlevingsopbouw een makelaar in sociale oplossingen en een motor voor structurele verandering.

EEN FORMELE VRAAG VOOR SUBSIDIES

De vzw Samenlevingsopbouw Brussel vraagt hierbij de goedkeuring voor het meerjarenplan 2021-2025. Wij verklaren controle van de administratie te aanvaarden en verbinden ons ertoe de bepalingen van het Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van diverse bepalingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 17 juli 2000 tot uitvoering van het decreet van 26 juni 1991 houdende erkenning en subsidiëring van het maatschappelijk opbouwwerk na te leven. We verwerken het ministerieel besluit van 17 juli 2017 houdende de bepaling van de resultaatsgerichte indicatoren en de concretisering van de zorgaspecten voor de regionale instituten voor maatschappelijk opbouwwerk.

De verdeling van de Vlaamse middelen voor de sector Samenlevingsopbouw is historisch gegroeid en heeft geleid tot een ongelijkheid in de sector. Dit heeft als gevolg dat het uitvoeren van de essentiële functies in de verschillende werkgebieden niet kunnen gerealiseerd worden.

De sector wil op korte termijn met de Vlaamse Gemeenschap in overleg treden om te bekijken hoe de historische ongelijkheid weggewerkt kan worden.

De concrete vragen werden geformuleerd in het toekomsttraject dat vorm kreeg in overleg met de andere instituten, de administratie en het kabinet van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Voor Samenlevingsopbouw Brussel betekende dit een mogelijke aanvulling van 12,28 VTE.

Met de bijkomende middelen willen we:

- tijd en ruimte maken voor innovatieve praktijken;
- voldoende en stabiele entiteiten 'basiswerk' mogelijk maken.

Bovenstaande moet in voldoende onderscheiden contexten kunnen uitgebouwd worden om tot sterk beleidswerk te komen.

Ten slotte pleit Samenlevingsopbouw ervoor om de sector an sich te financieren. Door de besparingen binnen SAM vzw verliezen we ondersteuning op kwaliteitsbeleid, communicatie, IT, ... We willen die nodige ondersteuning niet financieren ten koste van het eerstelijnswork.

EEN PARTICIPATIEF TRAJECT LEIDT TOT EEN GEDRAGEN PLAN

Dit meerjarenplan is het resultaat van een proces met de sector Samenlevingsopbouw, dat ongeveer een jaar in beslag nam. Verschillende medewerkers uit de regionale instituten van Samenlevingsopbouw en SAM, steunpunt Mens en Samenleving, waren hierbij betrokken. In de respectievelijke meerjarenplannen kiezen we voor een grote gezamenlijke inzet van tijd en middelen.

Vier stappen liepen door elkaar en leidden finaal tot het plan dat nu voorligt:

1. Om bij de maatschappelijke evoluties stil te staan, werkte SAM, steunpunt Mens en Samenleving, **een omgevingsanalyse** uit op basis van een uitgebreide literatuurstudie, gesprekken met deskundigen en ervaringen uit de sector Samenlevingsopbouw. Dit werd opgevolgd door een werkgroep met medewerkers van de instituten Samenlevingsopbouw.
2. In 2018 evalueerden de instituten Samenlevingsopbouw hun eigen werking via een **zelfevaluatie**.
3. Samenlevingsopbouw zette zijn **strategische lijnen** uit. Dit gebeurde op basis van de twee bovenstaande analyses, de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en Armoedebestrijding, en de keuzes doorheen het planningsproces van de sector.
4. Samenlevingsopbouw formuleerde doelstellingen en concretiseerde de fasering. De sector vertrekt van een **gezamenlijk doelstellingskader**. Dit is een ideale aanzet om tot meer maatschappelijke impact en interne samenwerking te komen.

Om tot deze keuzes te komen, werkte Samenlevingsopbouw met een sectorwerkgroep Meerjarenplan. Deze werkgroep bestond uit twee directeurs, een beleidsmedewerker en een collega van SAM vzw. Daarnaast werkten we op vijf denk- en doedagen met een uitgebreide groep van 20 medewerkers. Zij wisselden ervaringen uit over de processen in elk instituut, en bouwden mee aan de uitwerking van het meerjarenplan.

Al dit voorbereidende werk werd steeds teruggekoppeld in de regionale instituten. Uiteindelijk was het de beleidsgroep die de complexe puzzel samenlegde. Deze uitgebreide planningsprocedure leidde tot doordachte en gedragen keuzes die de leidraad zullen zijn voor vijf jaar opbouwwerk in Vlaanderen en Brussel.

Binnen Samenlevingsopbouw Brussel stond het jaar 2019 volledig in het teken van het meerjarenplan. Tijdens de medewerkersvergadering organiseerden we met de hele ploeg een evaluatie van de werking van de voorbije jaren, we nodigden sprekers uit om ons meer inzicht te geven in de Brusselse omgevingsanalyse, er werden krachtenveldanalyses gemaakt, etc. Doorheen het proces werd regelmatig teruggekoppeld naar de Raad van Bestuur en er werd ook een gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd met medewerkers en bestuurders. Het proces werd begeleid door een werkgroep meerjarenplan bestaande uit een bestuurder, algemeen coördinator, middenkader en opbouwwerkers.

MISSIE EN KRACHTLIJNEN

Samenlevingsopbouw werkt op het snijvlak van welzijn en andere beleidsdomeinen, zoals wonen, werk, onderwijs, gezondheid en maatschappelijke dienstverlening. Op al die terreinen brengt Samenlevingsopbouw mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie samen. Opbouwwerkers versterken hen en gaan samen met hen op zoek naar oplossingen voor hun gemeenschappelijke problemen.

MISSIE

In Vlaanderen en Brussel bevinden duizenden mensen zich in een maatschappelijk kwetsbare positie. Ze worden van de samenleving uitgesloten en hun grond- en mensenrechten worden niet gerespecteerd. De opbouwwerkers van Samenlevingsopbouw staan steeds aan hun kant. Ze bouwen duurzame relaties met hen op en halen hun kracht naar boven. Ze ondersteunen hen om

zich als groep te organiseren en om de problemen waartegen ze aanlopen te analyseren. Dat basiswerk is essentieel om samen met mensen in een kwetsbare positie te werken aan tastbare en innovatieve oplossingen. Met het oog op een duurzame impact streeft Samenlevingsopbouw naar opschaling en de verankering van oplossingen in het beleid.

VISIE

Samenlevingsopbouw streeft naar een rechtvaardige samenleving waarin iedereen een menswaardig bestaan heeft. Dat houdt in dat niemand van de samenleving wordt uitgesloten en dat ieders grond- en mensenrechten worden gerespecteerd.

Mensen die van de maatschappij worden uitgesloten en die worden geconfronteerd met een schending van hun grond- en mensenrechten, bevinden zich in een maatschappelijk kwetsbare positie. Samenlevingsopbouw streeft ernaar om komaf te maken met de oorzaken van maatschappelijke kwetsbaarheid, die een samenspel zijn van elkaar versterkende en in elkaar overvloeiende factoren op drie niveaus: het structurele, het institutionele en het individuele. Het **structurele niveau** – de grondoorzaak van maatschappelijke kwetsbaarheid - verwijst naar de inrichting van de samenleving op economisch, sociaal en cultureel vlak. Het **institutionele niveau** verwijst naar de manier waarop gemeenschappen en organisaties functioneren. Het **individuele niveau** slaat op de manier waarop individuen betekenis geven aan maatschappelijke processen en de effecten ervan internaliseren.

De kernwaarden van Samenlevingsopbouw zijn:

- **Gelijke kansen:** grond- en mensenrechten zijn er voor iedereen en iedereen moet de kans krijgen om volwaardig deel te nemen aan de samenleving.
- **Positieve vrijheid:** mensen moeten de ruimte en mogelijkheden krijgen om positieve doelen te formuleren in hun leven. Ze moeten hiertoe ook worden gestimuleerd.
- **Solidariteit:** het individuele eigenbelang wordt op lange termijn het best gediend door een solidair eigenbelang. De idee is dus dat wat goed is voor mijn medemens en de maatschappij, uiteindelijk ook goed is voor mij.

DOELGROEP

De prioritaire doelgroep van Samenlevingsopbouw bestaat uit mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie (zie boven). Mensen dus voor wie onder meer een goede fysieke en mentale gezondheid, degelijke huisvesting, gezondheidszorg, kwaliteitsvol onderwijs en leren, werk en een inkomen geen evidentie zijn. Om hun grond- en mensenrechten te realiseren en verbinding te creëren richt het opbouwwerk zich ook tot groepen in een sterkere positie.

KERNOPDRACHTEN

Samenlevingsopbouw heeft twee kernopdrachten: een agogische en een politieke kernopdracht.

Agogische kernopdracht

Samenlevingsopbouw ondersteunt en versterkt groepen in een maatschappelijk kwetsbare positie om oplossingen te vinden voor gemeenschappelijke problemen. Ze maakt mensen krachtiger door de maatschappelijke participatie en beleidsparticipatie van die groepen te bevorderen.

Politieke kernopdracht

Samen met haar doelgroep roept Samenlevingsopbouw beleidsactoren en partners in de ruimere samenleving op om maatschappelijke kwetsbaarheid aan te pakken. Om tot structurele verandering te komen, richt Samenlevingsopbouw zich tot de overheid, de markt en het middenveld. Oplossingen waartoe Samenlevingsopbouw samen met haar doelgroep komt omvatten modelontwikkeling, verandering in beleid en regelgeving en een bijgestelde publieke opinie.

AANPAK

Om de huidige aanpak van Samenlevingsopbouw duidelijk te maken stellen we de drie aspecten voor waar de sector mee aan de slag gaat. Deze aspecten zijn alle drie essentieel om tot goed opbouwwerk te komen en zijn op die manier onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Basiswerk

Opbouwwerkers werken met mensen die op diverse manieren worden geconfronteerd met maatschappelijke kwetsbaarheid. Zowel in buurtwerkingen waar mensen samenkomen, als via outreachend werk binnen een gebied waar mensen en hun ideeën worden samengebracht.

Concreet scheppen opbouwwerkers ruimte om een vertrouwensband op te bouwen met mensen in een kwetsbare positie. Ze ondersteunen hen ook om duurzame relaties aan te gaan met elkaar en met hun bredere omgeving. Daarnaast werken ze gericht op het naar boven halen van hun kracht, zodat ze hun leven in handen kunnen nemen. Dat doen ze samen met vrijwilligers, onder wie mensen uit de doelgroep.

Binnen buurtwerkingen en via outreachend basiswerk analyseren opbouwwerkers maatschappelijke problemen. Dat doen ze samen met de mensen die zich door die problemen in een kwetsbare positie bevinden. Die gezamenlijke analyse maakt het mogelijk om noden te signaleren ten aanzien van andere organisaties, diensten en beleidsmakers. Maar bovenal is het essentieel om te komen tot tastbare en innovatieve oplossingen, waarnaar binnen het maatschappelijk opbouwwerk steeds wordt gestreefd.

Ontwikkeling en innovatie

Opbouwwerkers ontwikkelen oplossingen voor maatschappelijke problemen. Dat doen ze samen met mensen in een kwetsbare positie. Hun ervaringskennis over de knelpunten die ze in hun dagelijkse woon-, werk-, en leefomgeving ervaren is cruciaal om relevante impact te hebben.

De oplossingen voor maatschappelijke kwetsbaarheid die opbouwwerkers samen met de doelgroep ontwikkelen zijn tastbaar en vaak ook innovatief. Om daartoe te komen wordt afgebakend tijd en ruimte gemaakt om te experimenteren en om bij te sturen. Er is ook ruimte voor grondige evaluatie. Daaruit blijkt of op een project kan worden voortgebouwd, of een oplossing kan worden opgeschaald, of dat een project geen afdoend antwoord biedt op het maatschappelijk probleem waarvoor een oplossing werd gezocht.

Bij het ontwikkelen van oplossingen, wordt rekening gehouden met principes van duurzaamheid.

De acht regionale instituten van Samenlevingsopbouw wisselen goede praktijken uit. Zo bouwen ze expertise op en werken ze aan schaalvoordelen.

Opschaling en beleidswerk

Samenlevingsopbouw streeft naar structurele oplossingen voor maatschappelijke problemen. Vanuit die doelstelling werken opbouwwerkers aan de opschaling van effectieve oplossingen die ze samen met de doelgroep hebben uitgewerkt. Daarvoor worden partnerschappen aangegaan met publieke en private actoren. Samenlevingsopbouw richt zich tot beleidsmakers wanneer structurele oplossingen een aanpassing van beleids- en wetgevende kaders vereisen. Zo laat ze de stem van mensen in een kwetsbare positie horen.

SAMENWERKING MET ANDERE SECTOREN

Maatschappelijke kwetsbaarheid is een complex fenomeen, waarvoor een integrale aanpak vereist is, die zich niet tot één beleidsdomein laat beperken. Samenlevingsopbouw zet daarom steeds sterk in op samenwerking.

Het aangaan van partnerschappen zit in het DNA van het maatschappelijk opbouwwerk. Daardoor beschikt Samenlevingsopbouw over een breed netwerk aan partners met daarin zowel overheden, sociale organisaties als ondernemers. In deze samenwerkingen maakt Samenlevingsopbouw het verschil door zijn unieke positie. Doordat Samenlevingsopbouw als geen ander kennis van de systeemwereld combineert met kennis van en contact met de leefwereld van mensen in een kwetsbare positie, slaagt het erin om innovatieve oplossingsmodellen te ontwikkelen.

Daarnaast maakt Samenlevingsopbouw andere sectoren sterker. Onder meer via het aankaarten van de toegankelijkheid van lokale voorzieningen/sectoren over verschillende beleidsdomeinen heen. Die signaalfunctie leidt tot meer gemeenschappelijke experimenten en tot de realisatie van directe oplossingen die aansluiten op de noden van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Experimenten en oplossingen kunnen onder andere de vorm aannemen van duurzame samenwerkingsverbanden tussen lokale voorzieningen.

KWALITEITSCRITERIA

De sector Samenlevingsopbouw voldoet aan een aantal kwaliteitscriteria.

1. Teams van opbouwwerkers beschikken over de nodige competenties, kennis en ervaring om samen met groepen van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie participatieve processen op te starten en vorm te geven;
2. Binnen de sector Samenlevingsopbouw is er een gedegen expertise over de dynamieken van maatschappelijke kwetsbaarheid. Teams van opbouwwerkers detecteren vroegtijdig maatschappelijke problemen en de groepen die erdoor worden getroffen.
3. De sector Samenlevingsopbouw beschikt over goed uitgebouwde netwerken met actoren die relevante expertise hebben om problemen van maatschappelijke kwetsbaarheid aan te pakken, zowel lokaal als bovenlokaal via platformen. Wanneer pertinent brengt ze die actoren samen en bundelt ze hun expertise.

AMBITIE

Samenlevingsopbouw streeft naar een samenleving waarin niemand wordt uitgesloten en ieders grond- en mensenrechten worden gerespecteerd. Dat vereist voortdurende inspanningen op het vlak van:

1. **Interne samenwerking:** Het voorbije decennium zijn grote stappen gezet. De komende periode wil Samenlevingsopbouw naar een nog efficiëntere samenwerking en verdere synergieën tussen de verschillende regionale instituten;
2. **Focus op resultaat:** Samenlevingsopbouw streeft naar het terugdringen van maatschappelijke kwetsbaarheid en dus naar oplossingen voor maatschappelijke problemen. Dat vergt voldoende aandacht en middelen voor processen die alle hoger beschreven aspecten van het maatschappelijk opbouwwerk behelzen. Dat betekent ook dat Samenlevingsopbouw de autonomie moet hebben om te werken op het snijpunt van beleidsdomeinen.
3. **Opschaling:** Samenlevingsopbouw streeft naar meer opschaling van haar nieuwe modellen als oplossing voor maatschappelijke problemen. Daartoe wil ze de komende periode meer ruimte om te onderzoeken hoe oplossingen uitgedacht in de ene lokale context kunnen worden overgezet naar een andere. Samen met bevoegde overheden wil Samenlevingsopbouw nagaan hoe drempels inzake regelgeving en financiering kunnen worden opgelost.

OMGEVINGSANALYSE

SAMENVATTING VAN DE OMGEVINGSANALYSE VAN SAMENLEVINGSOPBOUW

Wat volgt is een beknopte samenvatting van de omgevingsanalyse die SAM, steunpunt Mens en Samenleving, maakte voor Samenlevingsopbouw. De volledige analyse in bijlage is opgebouwd aan de hand van de Sustainable Development Goals, die voor de leesbaarheid van de samenvatting zijn weggelaten. Deze analyse pretendeert geen “neutrale analyse” te zijn. De analyse stelt in eerste instantie de belangen van mensen in een kwetsbare positie voorop.

INLEIDING

Het kader waarin Samenlevingsopbouw aan de slag is, is de nasleep van de banken- en kredietcrisis van 2008. Wie gedacht had dat het marktdenken toen zijn Waterloo zou vinden, kwam bedrogen uit. Meer zelfs: deregulering, belastingverlaging en privatisering vormen nog steeds schering en inslag. Naast de concrete gevolgen voor gewone mensen leidt dit tot een ander soort denken. *‘There is no such thing as society. There are individual men and women and there are families.’*, liet Margaret Thatcher dertig jaar geleden optekenen. Een groot deel van de samenleving lijkt die mening (onbewust) geïnternaliseerd te hebben. De Nederlandse socioloog Jan Willem Duyvendak heeft het over een ideologisch verblinde wereld die in het geheel niet sociologisch naar de wereld kijkt, maar vanuit een hyper-individualistisch perspectief alles verklaart. We zijn het verleerd om de structurele oorzaken van maatschappelijke problemen te zien.

Het feit dat er enkel nog over individueel gedrag en niet meer over structurele oorzaken gesproken wordt, leidt tot een gevoel van onmacht bij grote groepen mensen. De Franse socioloog Didier Eribon zegt het zo: *“Er is de mensen de mogelijkheid ontnomen om te stemmen als een groep die bijeengehouden wordt door gedeelde zorgen en belangen. Ze zijn gereduceerd tot allemaal individuele meningen en losgekoppeld van het collectieve machtspotentieel van vroeger. Zodoende zijn kiezers veroordeeld tot een onmacht die verandert in woede.”*

De boze burger is al enige tijd het onderwerp van gesprek in kranten en actualiteitsprogramma’s op

televisie. Bij de verkiezing van Donald Trump en het referendum over de Brexit leek het zich tot woede in het stemhokje te beperken, maar de Gele Hesjes brachten hun – soms gewelddadige - protest de straat op. Uit onderzoek bleken de deelnemers aan deze protesten veelal laaggeschoold en vaak afkomstig uit landelijke streken van Frankrijk. Ze gaven aan dat ze eerder apolitek zijn en dat ze zich tot nu zelden of nooit met politiek en sociale actie inlieten. Deze mensen voelen zich vreemdeling in eigen land door de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. Zij zien de globalisering niet als kosmopolitisch, maar als bedreigend. Laagopgeleiden worden zo buitenstaanders, zeker in de politiek.

Hun woede richt zich op drie aspecten: de economische onzekerheid waarmee steeds grotere groepen kampen, samenlevingsproblemen die vaak tot racisme en discriminatie leiden en het gebrek aan politieke inspraak in (nieuwe) thema's zoals het klimaatdebat.

De samenvatting van de omgevingsanalyse van Samenlevingsopbouw gaat kort in op deze drie thema's.

ECONOMISCHE ONZEKERHEID

In een analyse op basis van het CeSO-rapport 'De lage middenklasse in België' wijst denktank Minerva erop dat het armoedepercentage het voorbije decennium misschien stabiel was, maar dat het de voorbije 30 jaar van 10 procent naar maar liefst 16 procent is gestegen. Oorzaken zijn privatisering, deregulering en belastingverlaging. Maar ook de huidige focus op het tweeverdienersmodel brengt mensen in een kwetsbare positie die hier niet aan kunnen voldoen in de problemen. De sterke focus op betaald werk maakt dat herverdeling minder aandacht krijgt. Minerva wijst erop dat vooral de lagere middenklasse steeds meer onder druk staat.

De armoedecijfers vandaag geven aan dat in 2017 15,9 procent van de Belgische bevolking in armoede leefde. Dat komt neer op ongeveer 1.798.000 Belgen. In het Vlaamse Gewest bedraagt dat cijfer 9,8 procent (circa 640.000 personen). Risicogroepen hierbij zijn alleenstaande ouders (39,7 procent), huurders (36,4 procent), werkzoekenden (49,1 procent), laaggeschoolden (27,2 procent) en niet-EU burgers (46,3 procent).

Dat zijn schrijnende cijfers. Nochtans garandeert de grondwet mensen het recht op een menswaardig bestaan. Daarom hebben onder meer de sociale zekerheid en de sociale bijstand een belangrijke beschermende impact. Toch zijn er heel wat mensen voor wie deze bescherming niet opgaat. Door een te complexe regelgeving, gebrek aan informatie, slechte ervaringen met bevoegde instanties, of schaamte kunnen duizenden mensen hun rechten niet opnemen.

Via initiatieven als de STEK en het geïntegreerd breed onthaal (GBO) tracht de overheid onderbescherming tegen te gaan, maar toch blijkt het zorgwekkend gesteld met de garantie van sociale grondrechten.

Hieronder gaat deze samenvatting van de omgevingsanalyse Samenlevingsopbouw kort in op de grond- en mensenrechten wonen, werk, onderwijs, energie en water en op het feit dat deze rechten steeds meer voorwaardelijk dreigen te worden.

Wonen

In Vlaanderen en Brussel heerst een wooncrisis. Deze wooncrisis behelst drie aspecten:

1. **Betaalbaarheid:** Na het betalen van de huur houden 170.000 huishoudens te weinig over om menswaardig te leven.
2. **Toegankelijkheid:** Met amper 6 procent sociale woningen scoort Vlaanderen bijzonder slecht ten opzichte van de omliggende buurlanden. Nochtans is de nood aan sociale woningen groot. Eind 2017 stonden er maar liefst 135.500 kandidaat-huurders op de wachtlijst voor een sociale woning. Op de private huurmarkt discrimineren makelaars en particuliere verhuurders ten nadele van mensen van niet-Belgische origine.
3. **Woonkwaliteit:** Maar liefst een klein miljoen woningen (37,2 procent) van het woonpatrimonium is van ontoereikende kwaliteit.

Deze cijfers en het bestaan van dak- en thuisloosheid wijzen op een falend huisvestingsbeleid voor mensen in kwetsbare posities. Algemene oorzaken zijn het feit dat het woonbeleid in Vlaanderen is gericht op individueel woningbezit. Huisvesting wordt in België hoofdzakelijk door de markt geregeld en de meeste huisvestingssubsidies gaan naar eigendom, die gezien wordt als een vierde pensioenpijler. De afschaffing van de Woonbonus was een kans om een grote hoeveelheid middelen naar een meer sociaal woonbeleid te heroriënteren, maar de Vlaamse overheid heeft die keuze niet gemaakt.

Werk

Vlaanderen telt eind december 186.807 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ). Dat zijn er 15.959 of 7,9 procent minder dan een jaar eerder. De Vlaamse werkloosheidsgraad bedraagt 6.1 procent, het laagste peil sinds 2007. Een belangrijk element in de dalende werkloosheid was de taxshift, die vanaf de zomer van 2015 een verschuiving van de lasten op arbeid naar andere financieringsbronnen beoogde, zoals belastingen op consumptie of op inkomen uit vermogen. Professor André De Coster berekende echter dat de manier waarop de taxshift jobs creëerde (tussen de 65.000 en 91.000) zeer duur was. De maatregel was ook weinig sociaal omdat ze was afgestemd op de actieven. De last van de financiering van de taxshift, via verhoogde BTW en accijnzen, zorgde ervoor dat de niet-werkenden, die geen of weinig winst boeken van de verlaagde personenbelasting of sociale bijdragen, er netto op achteruitgingen.

Bovendien komen de gecreëerde jobs niet tot bij mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Er blijft een enorm potentieel niet benut. Laaggeschoolden, mensen met een andere etnisch-culturele achtergrond, jongeren en 57-plussers geraken nog steeds moeilijk aan een job. Daarbovenop hebben deze groepen het zwaarst te lijden onder de huidige beleidstendenzen van een repressieve en disciplinerende activering, de degressiviteit van de uitkeringen en de digitalisering van de arbeidsbemiddeling.

De flexibilisering van de arbeidsmarkt zet zich door. Hooggeschoolden halen hier voordeel uit, maar mensen in een kwetsbare positie zijn opnieuw de dupe. Zij belanden steeds vaker in precare arbeidssituaties (interimwerk, korte contracten, onvoorspelbare uren, lage lonen ...). Naast de onzekerheid toont onderzoek aan dat dit vaak ten koste van hun gezondheid gaat.

Onderwijs

Op het vlak van onderwijs staat Vlaanderen aan de top voor kwaliteit en prestaties, maar bengelt het onderaan als het gaat over gelijke onderwijskansen (GOK). Het prestatieverschil tussen arme en rijke leerlingen is bij ons het grootst, zowel voor wiskunde als voor taalvaardigheid.

Onderzoek wijst uit dat dit proces zich daarbij doorheen heel de schoolcarrière doorzet. Vooreerst zien we hoe belangrijk (de instap in de) kleuterparticipatie is voor latere goede onderwijsresultaten. Vooral sociaal achtergestelde kinderen ervaren de grootste positieve effecten van kleuteronderwijs. Het betrekken van ouders bij de ontwikkeling en het leerproces van hun kinderen is doorslaggevend voor de participatie van hun kinderen. Ook bij de overstap naar het secundair zien we dat ons onderwijssysteem er niet in slaagt de sociaaleconomische status en de afkomst los te koppelen van de studiekeuzes die gemaakt worden. Tenslotte stellen we vast dat het vroegtijdig en zonder diploma schoolverlaten nauw samenhangt met het diploma van de moeder, een niet-EU herkomst en een thuistaal die geen Nederlands is.

Het beleid heeft nochtans met enkele maatregelen meer GOK trachten te bewerkstelligen. Een eerste belangrijke maatregel is het SES-beleid, waarbij scholen met meer leerlingen uit kansengroepen meer middelen ontvangen. Zij hebben meer kosten om deze leerlingen tot eenzelfde niveau te kunnen brengen dan scholen met kansrijkere leerlingen. Dat beleid staat steeds meer onder druk en bovendien stellen we in de praktijk vast dat de evoluties in het zorgcontinuüm potentieel een bedreiging voor GOK kunnen vormen. Als de SES-uren door scholen alleen ingezet zouden worden voor individuele zorg en niet meer voor de brede basiszorg, komt dit het GOK-beleid van de school niet ten goede.

Water en energie

Op basis van de cijfers van 2017 zijn 21,7 procent van de gezinnen potentieel getroffen door energiearmoede. Bijna twee derde van de huishoudens met een armoederisico kampt ook met een of meerdere vormen van energiearmoede. Er bestaan drie vormen van energiearmoede:

1. De **gemeten energiearmoede** gaat over gezinnen die een te groot deel van hun beschikbaar inkomen besteden aan energiekosten. In België bedraagt deze vorm 14 procent.
2. De **verborgen energiearmoede** meet het aantal mensen dat aanzienlijk bezuinigt op hun energieverbruik, waardoor hun energiekosten zeer laag zijn in vergelijking met gezinnen die in een gelijksoortige situatie leven. Deze vorm bedraagt 4,5 procent.
3. De **subjectieve energiearmoede** (sEA): gezinnen die verklaren dat ze het financieel moeilijk hebben om hun woning voldoende te verwarmen. Hier gaat het om 6,2 procent van de Belgische bevolking.

Nadat de energieprijzen in 2016 daalden, stegen de prijzen voor gas en stookolie vanaf de tweede helft van 2017 en vooral de elektriciteitsfactuur in Vlaanderen. De elektriciteitsfactuur voor een gemiddelde verbruiker (3.500 kWh) met een tweevoudige meter steeg in Vlaanderen van 675,63 euro (januari 2015) naar 987,33 euro (februari 2019), een stijging met 46,13 procent. Kijken we echter naar de deelaspecten waaruit de elektriciteitsfactuur opgesteld is, dan zien we dat de werkelijke energiekost maar een deel van de rekening uitmaakt. Bijna 20 procent bestaat uit taksen en heffingen. De vraag is of deze belastingen niet beter via de belastingbrief gerekend zouden worden. Op die manier betaalt iedereen naar vermogen en werkt het herverdelingseffect beter. Bovendien zou het de elektriciteitsrekening gevoelig doen dalen.

De problematiek van waterarmoede (situatie waarbij iemand geen toegang heeft tot voldoende of kwaliteitsvol water dat voldoet aan de basisnoden) is de laatste jaren toegenomen. In België is

waterarmoede sterk gerelateerd aan het scholingsniveau, een te laag inkomen, een te hoge waterfactuur en een woning van slechte kwaliteit. Bijna één op tien gezinnen in Vlaanderen verkeert in een toestand van waterarmoede.

Gezondheid

Als het over gezondheid gaat, is de neiging om problemen tot individueel gedrag te reduceren heel groot. Het klopt dat voedingsgewoonten, lichaamsbeweging, tabaks- of alcoholgebruik ... een belangrijke invloed hebben op iemands gezondheidstoestand. Maar dat is maar een deel van het verhaal. Iemands gezondheid wordt ook sterk bepaald door allerlei omgevingsfactoren: van de woning of de buurt waarin men leeft, over het werk dat men doet, tot brede ongelijkheden in de maatschappij.

Dat wil zeggen dat de gezondheidskloof nog steeds een realiteit is. Opnieuw speelt iemands onderwijsniveau een cruciale rol. Zo zijn kortopgeleide personen vaker (38,7 procent) van mening dat ze in slechte gezondheid verkeren in vergelijking met personen met een diploma hoger onderwijs (13,5 procent). Bovendien hebben kortopgeleiden vaker (26,3 procent) last van chronische ziekten en handicaps dan langgeschoolden (22,9 procent). Tenslotte melden kortopgeleiden frequenter psychische problemen (45,2 procent) en hebben ze meer te maken met vermoeidheid dan langopgeleiden (31,5 procent).

Het beleid probeert de gezondheidskloof te dichten door de toegankelijkheid van de zorg te vergroten. Zo zijn de eerstelijnszones een poging om de zorg op de eerste lijn meer integraal te organiseren met nauwere en meer samenwerking. Ook wijkgezondheidscentra zijn een krachtig middel om laagdrempelige, brede en preventieve zorg aan te bieden met multidisciplinaire teams in kwetsbare buurten. Maar er is meer nodig. Het principe van *health and well-being in all policies* moet voor maatregelen zorgen op verschillende beleidsdomeinen, zoals wonen, onderwijs en werk. Deze maatregelen moeten telkens een effect hebben op de gezondheid en het welzijn van mensen in een kwetsbare positie.

Voorwaardelijkheid van rechten

Traditioneel gelden de sociale zekerheid en de sociale bijstand als een sociaal vangnet, maar de visie van de verzorgingsstaat als een hangmat maakt opgang. Er lijkt een verschuiving van rechten naar gunsten, zodat enkel zij die hun best doen nog in aanmerking komen voor die zogenaamde gunsten. Het individueel schuldmodel is steeds meer het uitgangspunt voor de visie op armoedebestrijding. Het gevolg is een toenemende conditionalisering van rechten.

Het individueel schuldmodel legt de oorzaak van armoede bij de personen zelf. In deze optiek is armoede te wijten aan het gedrag van mensen. Dit denken maakt een onderscheid tussen goede en slechte armen. De problemen van de eerste categorie zou te wijten zijn aan pech, ziekte of een ongeluk. Met die groep beweert men nog solidair te willen zijn. De mensen uit de laatste categorie verdienen volgens deze visie geen solidariteit. Zij moeten gewoon wat meer hun best doen: Nederlands leren, van de drugs blijven, of een zware, onderbetaalde job aannemen. In die optiek zijn contracten een middel om de zogezegd goede van de slechte armen te onderscheiden.

Het geïndividualiseerde project maatschappelijke integratie (GPMI), dat leefloongerechtigden moeten ondertekenen vooraleer ze hun uitkering krijgen, is daar een voorbeeld van. Het leefloon diende in het verleden al vaker als laboratorium voor activerings- en disciplineringsmaatregelen. Enkele voorbeelden: de contractualisering van de relatie tussen uitkeringsgerechtigden en overheid,

de steeds diepere indringing in de persoonlijke levenssfeer van uitkeringsgerechtigden onder het mom van de strijd tegen sociale fraude, en de poging om de verplichte gemeenschapsdienst in te voeren, die door het Grondwettelijk hof werd vernietigd.

De kwetsbaarheid van leefloongerechtigden en het feit dat er geen vakbond voor leefloongerechtigden bestaat, maakt dat de overheid de vrije hand heeft om met deze groep te experimenteren.

SAMENLEVEN IN DIVERSITEIT

Uit een bevraging eind 2018 bleekt migratie de belangrijkste politieke bezorgdheid van de Belg. Vaak wordt deze ongerustheid geassocieerd met populisme. Eind 2018 publiceerde The Guardian een breed Europees onderzoek over populisme. Daaruit bleek dat populistische partijen aan een opmars bezig zijn: de voorbije twee decennia hebben populistische partijen hun aanhang verdrievoudigd.

De term populisme heeft een negatieve connotatie, maar sommige politicologen en politiek filosofen wijzen erop dat populisme een manier kan zijn om legitieme eisen op de politieke agenda te krijgen. Populisme-expert Cas Mudde waarschuwt eerder voor nativisme, een radicaal-rechtse stroming in het populisme die stelt dat de natiestaat alleen bestemd is voor de oorspronkelijke bevolking, en dat migranten en (volks)vreemde ideeën een bedreiging voor de homogene natiestaat vormen. In het nativistische discours is gelijkheid één van die volksvreemde waarden. Gelijkheid in inkomen, gelijkheid naar gender, gelijkheid naar seksuele geaardheid, of gelijkheid tussen mensen met een verschillende etnisch-culturele achtergrond wordt als een aanval op de morele orde gezien. Extreme groeperingen - zoals Schild en Vrienden - zijn hier heel expliciet in. Maar in het politieke discours dat steeds meer op polarisering gericht is, sluipen deze ideeën ook binnen, zeker als het over diversiteit en samenleven gaat.

Hieronder toont deze samenvatting dat diversiteit vandaag nochtans de realiteit is. Dat wil echter niet zeggen dat het dagelijkse leven van mensen met een migratieachtergrond zomaar probleemloos verloopt. Er is wel degelijk conflict en racisme en discriminatie zijn in opmars. Tegelijk blijkt ook dat mensen in wijken en buurten de diversiteit samen elke dag opnieuw gewoon vormgeven.

Diversiteit is de realiteit

Begin 2016 woonden er in het Vlaamse Gewest 1.328.415 personen van buitenlandse herkomst, wat overeenkomt met 20,5 procent van de totale bevolking. Personen van buitenlandse afkomst zijn personen met een huidige buitenlandse nationaliteit, personen met een buitenlandse geboortenationaliteit die ondertussen Belg zijn geworden, en personen met een Belgische geboortenationaliteit met minstens één ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit. Het Vlaamse Gewest is het gewest met het hoogste aantal personen van buitenlandse herkomst. Het relatieve aandeel van deze groep ligt in de andere gewesten heel wat hoger. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest gaat het om iets meer dan 7 op de 10 inwoners.

Het aantal personen van buitenlandse herkomst is in het Vlaamse Gewest tussen 2009 en 2016 gestegen met 40 procent. Dat is een gevolg van zowel de internationale immigratie van vreemdelingen en personen van buitenlandse herkomst naar België in de periode 2009-2016, als de natuurlijke aangroei (geboorten) bij de in België wonende vreemdelingen en personen van buitenlandse herkomst. De Vlaamse Migratie- en Integratiemonitor leert dat de grootste

herkomstgroep bij de bevolking van buitenlandse herkomst in het Vlaamse Gewest de personen afkomstig uit onze buurlanden zijn. In totaal hebben 597.923 personen van buitenlandse herkomst een EU-herkomst. Dat komt overeen met 9,2 procent van de totale bevolking of 45 procent van het totale aantal personen van buitenlandse herkomst.

Algemeen genomen ligt in het Vlaamse Gewest het aandeel personen van buitenlandse herkomst het hoogst in de rand rond Brussel, in de grensstreek met Nederland in de provincies Limburg en Antwerpen, in Midden-Limburg en in de regio tussen Antwerpen, Brussel en Gent. In de grensstreek met Nederland gaat het vooral om personen van Nederlandse herkomst, in Midden-Limburg om personen van Zuid-EU- en Turkse herkomst, in de rand rond Brussel om personen met een EU-herkomst, in de groot- en centrumsteden om personen met een niet-EU herkomst en in de regio tussen Antwerpen, Brussel en Gent om personen van Maghrebijnse herkomst. De top vijf van gemeenten in het Vlaamse Gewest met het hoogste aandeel personen van buitenlandse herkomst in de totale bevolking zijn Baarle-Hertog (68 procent), Maasmechelen (57 procent), Genk (56 procent), Machelen (52 procent) en Drogenbos (50 procent). Ook in Vilvoorde ligt het aandeel personen van buitenlandse herkomst net boven 50 procent. Ondertussen maakt ook Antwerpen (50,1 procent) deel uit van deze superdiverse steden waar de meerderheid de minderheid geworden is.

Herkomstkloof

Andere hoofdstukken, zoals wonen, onderwijs en werk, wezen al op de ongelijkheden tussen personen van Vlaamse en personen van buitenlandse herkomst. Enkele cijfers om de omvang van de herkomstkloof in beeld te brengen:

- **Armoede en inkomen**
  1. Het mediaan jaarinkomen van niet-EU-burgers ligt 10.000 euro lager dan dat van Belgen.
  2. Het aandeel personen dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicodrempel ligt bij personen geboren buiten de EU op 40 procent, bij personen geboren in België op 8 procent.
- **Werk**
  1. In 2016 lag de werkzaamheidsgraad bij personen geboren in België op 74 procent, bij personen geboren in de EU op 72 procent en bij personen geboren buiten de EU op 53 procent. In geen enkel EU15-land ligt dat lager dan in België en de gewesten.
  2. Bij personen van niet-EU-herkomst ligt het aandeel loontrekkenden in korte en onregelmatige contracten vier keer hoger dan bij personen van Belgische herkomst.
- **Onderwijs**
  1. In 2015 verlieten 38 procent van de leerlingen met een niet-EU-nationaliteit het secundair onderwijs zonder diploma. Bij leerlingen met een EU-nationaliteit is dat 24 procent, bij personen met de Belgische nationaliteit 10 procent.
  2. Bij personen geboren buiten de EU is het aandeel laagopgeleiden 44 procent, bij personen geboren in België 19 procent en bij personen geboren in een EU-land 25 procent.
- **Gezondheid**
  1. Het aandeel mensen met een (zeer) slechte gezondheid bij personen met een Belgische of EU-nationaliteit ligt op 6 procent. Bij personen met een niet-EU-nationaliteit is dat 17 procent.
  2. Het aandeel personen dat leeft in een huishouden dat medische zorg moet uitstellen om financiële redenen ligt bij personen geboren in België op 2 procent, bij de personen geboren buiten de EU op 11 procent.

De herkomstkloof is een complexe problematiek met tal van oorzaken. Het staat echter buiten kijf dat racisme en discriminatie een belangrijke factor is. Daarom is het alarmerend dat Unia in haar jaarverslag 2017 aangeeft dat het in totaal 5,8 procent meer dossiers opende, maar dat het aantal geopende dossiers met betrekking op racisme en raciale discriminatie met maar liefst 12 procent toenam. Het taboe op racistische uitlatingen lijkt te vervagen.

Convivialiteit

Een veel gehoorde politieke reactie op de (super)diversiteit is de klacht dat mensen zich niet meer thuis voelen in hun stad of buurt. De Nederlandse sociologen Jan Willem Duyvendak en Fenneke Wekker stellen zich de vraag of die wens om zich thuis te voelen wel realistisch is. Volgens hen leidt het sentimentele streven om van een buurt een homogene, veilige en vreedzame thuis te maken paradoxaal genoeg maar al te vaak tot openlijke conflicten tussen bewoners over hoe dat 'publieke thuis' er dan uit hoort te zien, en vooral wie dat mag bepalen. Zodra één bewonersgroep zich de gemeenschappelijke of publieke ruimte te veel toe-eigent, verdwijnt het gevoel van veiligheid en vreedzaamheid van andere bewoners als sneeuw voor de zon.

Wekker en Duyvendak pleiten daarom voor een meer realistisch ideaal gebaseerd op vertrouwen. Uit hun onderzoek blijkt dat je hiervoor niet 'hetzelfde' hoeft te zijn in termen van een gedeelde levensstijl, culturele achtergrond of sociaaleconomische positie. Het gaat meer over wat je samen doet, dan over wie je bent.

In ons land pleiten onder andere Dirk Geldof en Stijn Oosterlynck voor een meer realistische kijk op samenleven in diversiteit. Als sociologen rekenen zij af met het idee van multiculturaliteit dat verwijst naar bewuste pogingen om met etnisch-culturele diversiteit om te gaan en etnisch-culturele minderheden bepaalde rechten te geven. In de plaats komt het paradigma van de superdiversiteit dat gaat voor 'een langzaam, soms moeizaam maar gestaag voortschrijdend proces van normalisering van verschillen. Dat wil niet zeggen dat ze niet tot wrijvingen, spanningen of conflicten kunnen leiden.' Maar Geldof en Oosterlynck stellen vast dat zowel de dagelijkse realiteit als sociologisch onderzoek aantoont dat samenleven veel gewoner loopt dan velen denken. Het gaat vaak om kleine, losse ontmoetingen die lichte vormen van sociale cohesie creëren, om de capaciteit om samen te leven. Het is geen geromantiseerd of naïef beeld van samenleven, maar één dat oog heeft voor de ambivalentie, spanningen en conflicten in dense en meertalige omgevingen.

VERTEGENWOORDIGING EN BELANGENVERDEDIGING

De kloof tussen politiek en burger groeit. Kortgeschoolden voelen zich buitenstaanders in de samenleving, en al helemaal in de politiek. In onze parlementen komen nauwelijks nog kortgeschoolden voor. Dat maakt dat hun belangen niet meer verdedigd worden. Zij voelen zich terecht niet meer vertegenwoordigd.

Het protest van de Gele Hesjes richtte zich voor een belangrijk deel tegen een aantal ondoordachte maatregelen van de Franse regering. Deze beslissingen waren wel goed voor het milieu, maar troffen mensen in een kwetsbare positie op een onevenredige manier. De reden daarvoor was dat politici de belangen van deze groepen niet meer in het achterhoofd hebben bij het maken van beslissingen.

Deze samenvatting van de omgevingsanalyse focust zich hieronder op twee thema's waarbij

mensen in kwetsbare groepen weinig inspraak hebben, waardoor hun belangen niet verdedigd worden: klimaat en de toenemende invloed van burgerbewegingen.

Klimaat

Mensen in een kwetsbare positie hebben veel zorgen aan hun hoofd. Het klimaat is daarbij zelden hun eerste prioriteit. Ze hebben ook minder middelen om zelf een steentje bij te dragen. Maar net als elke ouder willen ook zij een beter leven voor hun kinderen. De mythe van desinteresse maakt dat deze groepen de voorbije jaren niet betrokken zijn geweest in de discussie, met als gevolg een klimaatbeleid dat volledig aan hun belangen voorbijgaat.

Niet toevallig treft de situatie hen vandaag op drie manieren.

1. Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie worden **meer blootgesteld aan de gevolgen van milieuverontreiniging en klimaatverandering** dan de midden- en de hoge inkomensgroepen. Dat uit zich bijvoorbeeld in een ongelijke levensverwachting in goede gezondheid. Maar bijvoorbeeld ook in een ongelijke toegang tot groen en natuur door de plek waar ze wonen en de mobiliteitsarmoede waarmee ze kampen.
2. Tegelijk hebben deze groepen **niet de middelen om duurzame keuzes te maken**. Zij hebben geen geld voor bijvoorbeeld energiezuinige huishoudtoestellen, fairtrade voeding of duurzame kledij. In tijden waar dit haast statussymbolen zijn, leidt dat tot een vergroting van hun stigma.
3. Tenslotte dreigen ze ook de dupe te worden van de **sterke Mattheuseffecten in het huidige klimaatbeleid**. Heel het debat over zonnepanelen is daar een voorbeeld van. De overheid subsidieerde die technologie massaal. De samenleving droeg de kost, maar de voordelen gingen enkel naar diegenen die zich de zonnepanelen konden veroorloven.

Op dezelfde manier zal de ruimtelijke ordening op buurt- en wijkniveau veel meer in samenspraak moeten gebeuren met bewoners in een kwetsbare positie. Uit onderzoek blijkt dat de toegang tot natuur en groene ruimte vandaag ook ongelijk verdeeld is. Buurten waar meer inwoners met een laag inkomen wonen, zijn minder goed bedeed als het gaat over (gevarieerde) beplanting, parken, of straatbomen. Toch hebben net de meest achtergestelde groepen veel baat bij groen in de buurt. Groen in de buurt vermindert de gezondheidsongelijkheden in de buurt, voornamelijk bij bevolkingsgroepen die sociaaleconomisch het meest achtergesteld zijn. Dat wil in sommige gevallen ook zeggen dat de openbare ruimte in deze wijken en buurten herverdeeld zal moeten worden.

Burgerinitiatieven en Zelforganisaties.

Terwijl politieke partijen aan legitimiteit lijken te verliezen, lijken steeds meer mensen zelf de handen uit de mouwen te steken in de vorm van burgerinitiatieven en -participatie. Deze burgerinitiatieven hebben steeds meer (politieke) invloed. Het Antwerpse Ringland is daar een voorbeeld van. Het zijn positieve initiatieven die op dynamische wijze inspelen op bestaande noden in de samenleving. Toch mag niet vergeten worden dat de initiatiefnemers voornamelijk hoogopgeleide en witte personen zijn voor wie het niet altijd evident is om de eigen leefwereld te overstijgen.

Tegelijk blijkt dat burgerinitiatieven van mensen in een kwetsbare positie – vaak zelforganisaties genoemd – politieke macht ontbreken. Meer zelfs, soms worden ze zelfs verdacht gemaakt en van een apartheidslogica beschuldigd. Nochtans spelen deze initiatieven – bijvoorbeeld op het vlak van

integratie – een belangrijke rol. Binnen de veiligheid van een zelforganisatie hoeven personen zich niet te verantwoorden voor het spreken van hun moeder- of thuistaal, voor de culturele, religieuze of andere gebruiken die ze hanteren, voor de voedselvoorschriften die ze volgen en de feestdagen die ze eren. Ze kunnen gewoon zichzelf zijn. Dat gegeven maakt het niet verwonderlijk dat deze vorm van initiatieven een heuse *boom* kent. In heel de Vlaamse gemeenschap bestaan 13 landelijke etnisch-culturele federaties met ongeveer 1.368 plaatselijke afdelingen, daarnaast bestaan er ruim 800 niet-gefedereerde etnisch-culturele zelforganisaties. In Brussel is het etnisch-cultureel middenveld relatief gezien nog groter. In 2009 telden onderzoekers niet minder dan 656 Belgisch-Marokkaanse, 196 Belgisch-Turkse en 658 Belgisch-Congolese organisaties.

Het beleid, maar ook het middenveld moeten op zoek naar een manier om zich tegenover burgerinitiatieven en zelforganisaties te verhouden.

LOKALE ACCENTEN OMGEVINGSANALYSE

Voor onze analyse van de Brusselse context, hebben we ons gebaseerd op twee lezingen bijgewoond door de voltallige medewerkersploeg:

- Een lezing door Frank Meys, docent aan Odisee hogeschool en bestuurder van Samenlevingsopbouw Brussel
- Een lezing door Els Nolf, medewerker van het Kenniscentrum Wonen, Welzijn en Zorg

Het Kenniscentrum Wonen, Welzijn en Zorg heeft een zeer uitgebreide tweedelige omgevingsanalyse gemaakt:

Brussel, gezond en wel? Een omgevingsanalyse van het Brusselse welzijns- en zorglandschap - Staten-Generaal Welzijn en Zorg 2019 - deel 1

Van mens tot mens: Onderzoeksrapport over de ervaringen van gebruikers en professionals met de Brusselse welzijns- en zorgsector - Staten-Generaal Welzijn en Zorg 2019 - deel 2

Trends en cijfermateriaal over Brussel zijn hierin zeer omstandig omschreven. Deze hebben ons dan ook geïnspireerd om onze keuzes te maken, onze prioriteiten af te bakenen en per thema krachtenveldanalyses te maken.

Voornaamste thema's die werden geïdentificeerd, waar Samenlevingsopbouw Brussel, rekening mee dient te houden:

- Diversiteit: Brussel is de op één na meest diverse stad ter wereld
- Gelaagdheid van identiteiten
- Politieke-institutionele complexiteit
- Brussel als transitstad: grote mobiliteit, veel verhuisbewegingen
- Bevolkingsdichtheid, gecombineerd met een te beperkt aanbod aan dienstverlening, scholen, etc.
- Openbare ruimte: in welke mate is er voldoende publieke ruimte en is deze gelijkmatig toegankelijk voor alle Brusselaars
- Aanwezigheid van parallelle / informele netwerken waarop mensen beroep doen om te overleven
- Grote aanwezigheid van mensen met mentale gezondheidsproblemen
- Aanhoudende huisvestingscrisis
- Beweeglijkheid/fluiditeit die eigen is aan de grootstad

STRATEGISCHE OPTIES

KEUZE VOOR DRIE STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN

De volgende vijf jaar zet Samenlevingsopbouw in op drie strategische doelstellingen: grond- en mensenrechten, krachtige buurten en steden, en collectief burgerschap. Deze drie strategische doelstellingen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Ze kunnen niet van elkaar losgeknipt worden, want ze zijn samen essentieel om het leven van mensen in een kwetsbare positie te verbeteren.

1. Van grondrechten naar grond- en mensenrechten:

In samenwerking met SAM, steunpunt Mens en Samenleving, verdiepte Samenlevingsopbouw haar politieke kernopdracht. Dit bijgestelde praktijkkader daagt de sector uit om haar doelstellingen en strategieën voor structurele verandering te verfijnen. Een belangrijke aanvulling is de verbreding van grondrechten naar grond- en mensenrechten.

Samenlevingsopbouw sluit hiermee aan bij de conclusies van het congres Sterk Sociaal Werk. Mensenrechten zijn een leidend principe voor Samenlevingsopbouw. Ze omvatten rechten uit de eerste, tweede en derde generatie:

- Rechten van de eerste generatie verwijzen naar **burgerrechten en politieke rechten**, zoals het recht op vereniging en het recht op vrije meningsuiting.
- Onder de tweede generatie worden **sociaaleconomische en culturele rechten** verstaan, zoals het recht op arbeid, op onderwijs, sociale bescherming of huisvesting.
- De rechten van de derde generatie slaan op **collectieve rechten**, zoals het milieu. Denk daarbij aan het recht op een gezonde leefomgeving, op natuurlijke hulpbronnen ...

2. Krachtige buurten en steden

Pleinen, buurten, wijken, gemeenten en steden ... zijn het werkkterrein van Samenlevingsopbouw. De sector is actief in aandachtsgebieden waar mechanismen van maatschappelijke kwetsbaarheid ruimtelijk geconcentreerd zijn en elkaar bestendigen. Opbouwwerkers vertrekken vanuit een gedegen gebiedsanalyse die voortbouwt op de leefwereld en het behoefteperspectief van bewoners. Ze pakken niet enkel noden en problemen aan, maar zetten ook de aanwezige kracht van het gebied en haar bewoners in.

3. Collectief burgerschap:

In het traject naar het nieuwe meerjarenplan kwamen enkele nieuwe onderwerpen onder de aandacht: 'democratie', 'diversiteit, racisme & polarisering', 'klimaat en sociale rechtvaardigheid' en 'solidaire en warme samenleving'. Deze actuele thema's raken aan grond- en mensenrechten, maar voegen extra klemtonen toe omdat ze het risico in zich dragen nieuwe ongelijkheden te creëren en bestaande ongelijkheden te versterken. Samenlevingsopbouw streeft naar een inclusieve samenleving waar iedereen een volwaardige plaats heeft. De focus ligt op solidariteit en burgerschap. Opbouwwerkers versterken mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat ze in deze vier thema's een evenwaardige stem krijgen. Daarbij gaat echter steeds ook cruciale aandacht naar de realisatie van grond- en mensenrechten.

STERKE SECTORSAMENWERKING

Om de impact van ons werk te vergroten is de interne samenwerking tussen de instituten van Samenlevingsopbouw essentieel. Vanaf de start van het proces dat tot dit meerjarenplan leidde, werd de keuze gemaakt om maximaal in te zetten op gezamenlijk gekozen thema's en acties, die we op Vlaams en Brussels niveau samen willen opnemen. Als makelaar van oplossingen zetten we bij de ontwikkeling van projecten en de opschaling ervan sterk in op deze interne samenwerkingen, net zoals op de samenwerking met diverse partners zoals lokale en bovenlokale overheden, middenveldorganisaties, bedrijven ...

De samenwerking uit zich in:

- Gezamenlijk gekozen projecten:
  - Met inzet van opbouwwerkers van de respectievelijke instituten.
  - Met inbreng vanuit de instituten voor projectcoördinatie.
- Samenbrengen en opbouwen van inhoudelijke expertise.
- Gezamenlijke modelontwikkeling.
- Lerend netwerk
- ...

We werken in alle opbouwwerkprojecten volgens hetzelfde doelstellingenkader. Zo hanteren we hetzelfde kompas en trekken we aan hetzelfde zeel.

SAMENWERKING MET SAM VZW

Sterk sociaal werk kan enkel bestaan met een degelijk ondersteuningsaanbod. Om de impact op het terrein te vergroten is het taal geven aan goede praktijken, het vormen van opbouwwerkers, het opzetten van sensibiliserende en beleidsgerichte acties, ... essentieel.

Samenlevingsopbouw heeft de ondersteuning van SAM vzw nodig voor de ondersteuning op volgende onderdelen:

1. Opbouw en borging van expertise
2. Praktijk- en methodiekontwikkeling
3. Opschaling van praktijken
4. Beleidsgerichte acties
5. Informatie en sensibilisering
6. Vormingsbeleid: o.a. basisopleiding opbouwwerkers
7. Organisatie van contexten en processen die het leren bevorderen

Samenlevingsopbouw hoopt te mogen rekenen op de gevraagde ondersteuning door SAM vzw.

SAMENLEVINGSOPBOUW POST CORONA

In volle coronacrisis werd aan dit meerjarenplan de laatste hand gelegd. Het is duidelijk dat deze periode een blijvende maatschappelijke impact zal hebben. Het virus maakt geen onderscheid tussen mensen, maar de gevolgen van de pandemie zijn niet voor iedereen dezelfde. COVID-19 zet de bestaande ongelijkheden in onze samenleving op scherp.

Opbouwwerkers hebben hier onmiddellijk op gereageerd. Samenlevingsopbouw heeft zich van bij het begin van de crisis pijlsnel georganiseerd om de vele spontane solidariteitsinitiatieven te faciliteren en bestaande lacunes op te vullen. Zo gingen opbouwwerkers de buurten in om mensen in een kwetsbare positie te informeren over de maatregelen die de overheid nam, zorgden ze ervoor dat voedselhulp niet in het gedrang kwam, maakten ze het voor gezinnen zonder tuin mogelijk om van groene ruimte te genieten, enzovoort. Vanuit de noden die we vaststelden op het terrein en de signalen die we opvingen, werkten we dus alternatieven uit en deden we beleidsvoorstellen.

De solidariteit in de samenleving was groot en ook de overheid deed haar duit in het zakje. Binnen enkele weken tijd stelde ze ongeziene middelen ter beschikking om de economie te ondersteunen. Broodnodige maatregelen. Toch bleken mensen in een kwetsbare positie er soms niet voor in aanmerking te komen. Zo hadden mensen in een precaire arbeidssituatie geen recht op technische tijdelijke werkloosheid en mochten huurders de betaling van hun huur niet uitstellen. In de toekomst wil Samenlevingsopbouw de overheid er blijvend op attent maken dat ook deze groepen recht hebben op een menswaardig bestaan.

De signalen die opbouwwerkers tijdens de crisis opvingen, hebben Samenlevingsopbouw gesterkt in de keuzes in dit meerjarenplan. In het post-coronatijdperk zal het cruciaal zijn om werk te maken van grond- en mensenrechten, krachtige buurten en steden en collectief burgerschap. De combinatie van deze drie zal eens te meer nodig zijn.

Bovendien herinneren opbouwwerkers zich dat ons sociaal bestel in 2008 een uiterst effectief wapen tegen de financiële crisis bleek. Het heeft er alle schijn van dat dit sociaal systeem opnieuw een sterk schild vormt tegen deze gezondheids crisis. Reden genoeg om straks niet op onze sociale zekerheid te besparen, maar er net extra in te investeren.

Samen met partners zoals CAW, Netwerk tegen Armoede, VHM ... volgt Samenlevingsopbouw de gevolgen van de crisis verder op in het nieuwe meerjarenplan. Deze samenwerkingsverbanden ijveren er de komende vijf jaar voor dat gepaste maatregelen worden genomen opdat de situatie van mensen in een kwetsbare positie na de coronacrisis op een structurele manier verbetert.

STRATEGISCHE OPTIES SAMENLEVINGSOPBOUW BRUSSEL

Samenlevingsopbouw Brussel heeft gekozen om in het meerjarenplan 2021 – 2025 te focussen op de grondrechten wonen en sociale bescherming. Het is een bewuste keuze om het aantal thema's te beperken. We willen als organisatie meer focus leggen om zo onze impact te vergroten. Bovendien willen we in het komende meerjarenplan werk maken van meer transversaliteit. Onze doelgroep wordt vaak geconfronteerd met uitsluiting op verschillende vlakken: mensen hebben een probleem met het vinden van een degelijke kwaliteitsvolle woning én met een situatie van onderbescherming. Ook in onze projecten en werkingen willen we dus veel meer verbinding maken.

In de aanloop naar het meerjarenplan hebben we nagedacht over onze visie op opbouwwerk in de Brusselse grootstedelijke context. Hiermee wilden we de rode draad doorheen onze projecten zichtbaar maken. De inhoudelijke basis werd gelegd tijdens een aantal werkgroepen met onze opbouwwerkers. Het materiaal dat hierin naar boven kwam werd door Geert Schuermans (SAM vzw) verwerkt tot een visietekst: "Brussel: vat vol tegenstellingen, labo voor creatieve oplossingen".

BRUSSEL: VAT VOL TEGENSTELLINGEN, LABO VOOR CREATIEVE OPLOSSINGEN

“De stad als vergaarbak van problemen.” Het is een populaire, maar oppervlakkige lezing. De Australische professor sociaal werk Charlotte Williams noemt dat een 19de eeuwse kijk op stedelijkheid.¹ “De realiteit is anders,” weet zij. Volgens haar is de stad is net een empowerende omgeving. Ze biedt mensen in een kwetsbare positie - of het nu nieuwkomers, ouderen, uitkeringsgerechtigden of mensen uit de LGBTQ-gemeenschap zijn - de mogelijkheid om zonder schaamte en maatschappelijke druk hun leven in te richten.

Brussel is zonder twijfel de enige echte grootstad in België. Die status heeft voor- en nadelen. Het minste dat je erover kan stellen is dat onze hoofdstad een vat vol tegenstellingen is. Op bijna elke sociaal domein wordt Brussel getekend door enorme verschillen:²

- Zo is Brussel zowel een jonge als een oude stad. In de top 20 van jongste gemeenten van België, staan negen Brusselse gemeenten. Tegelijkertijd kent het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een stijging van het aantal 65-plussers. Maar liefst 13 procent van de Brusselaars zijn ouder dan 65 jaar.
- De hoofdstad is een mengelmoes van etnisch-culturele achtergronden, en is na Dubai de tweede meest diverse stad van de wereld.
- Ook de cijfers over inkomen tonen een enorme gespletenheid. Brussel is tegelijkertijd zeer arm én zeer rijk. De hoofdstad kent een “dubbele dualisering”. De eerste dualisering situeert zich tussen het algemeen arme Brussels Hoofdstedelijk Gewest en zijn rijke periferie. De andere dualisering is die tussen de welstellende wijken binnen het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad en haar arme sikkels.

Vooraf aan de onderkant lijken de problemen zich op te stapelen. “Brussel, gezond en wel?’, de omgevingsanalyse over het Brusselse welzijns- en zorglandschap van het Kenniscentrum WWZ³ geeft aan dat armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ronduit schrijnende proporties aanneemt. Maar liefst 33 procent van de Brusselaars leefde in 2016 onder de armoedegrens. Dit gebrek aan inkomen zorgt ook op het vlak van andere grondrechten, zoals wonen, onderwijs of zorg, vaak tot een ongelijke toegang.

Dit alles is des te problematischer gezien in het verleden meermaals bleek dat de grootstad op het vlak van maatschappelijk trends vaak de voorloper voor de rest van het land is. De taak van Samenlevingsopbouw wordt hier alleen maar belangrijker door. Deze tekst geeft aan hoe Samenlevingsopbouw Brussel de handschoen opneemt. De focus ligt op drie vlakken: de stad als laboratorium, de realisatie van grondrechten, en stem geven aan mensen in een kwetsbare positie.

DE STAD ALS LABORATORIUM

Brussel is een uiterst creatieve stad. Uit een studie van PricewaterhouseCoopers⁴ blijkt dat onze hoofdstad bij de meest aantrekkelijke plekken voor startups in Europa hoort. Daarmee laat ze innovatiecentra als Berlijn, Londen en Parijs achter zich.

Maar deze creativiteit vind je niet enkel bij hippe startups. Ook mensen in een kwetsbare positie zitten boordenvol verbeeldingskracht. Elke dag opnieuw werken opbouwwerkers samen met hen

¹ Bogaerts N., Schrooten M., Steyaert C. (2019) ‘De toekomst van sociaal werk ligt in de stad. Interview met Charlotte Williams, op Sociaal.net, 24 september, <https://sociaal.net/boek/interview-charlotte-williams/>

² Nolf E., e.a. (2019) “Brussel, gezond en wel? Een omgevingsanalyse van het Brusselse welzijns- en zorglandschap”, Brussel: Kenniscentrum WWZ, 215 p.

³ idem

⁴ Wyszogrodzki P., Malik A. (2019) ‘European Start-up Survey. A research study of 18 start-up hubs in Europe’, Münster: PwC, 15 p.

aan innovatieve manieren om hun leven beter te maken. Samenlevingsopbouw Brussel gebruikt de stad als laboratorium waar ze oplossingen voor maatschappelijke problemen bedenken en uittesten.

Alleen ben je er niet op zeker van dat een opbouwwerk project succesvol zal zijn. Dat is ook niet erg. Net zoals bij commerciële startups zijn resultaten nooit gegarandeerd. Het is pas wanneer projecten het recht hebben om te falen dat we op termijn ontdekken wat werkt en wat niet.

Luisteren

De aanpak van opbouwwerkers is geen vorm van *social engineering* waar bij ze van achter hun bureau manieren bedenken om (sociaal) gedrag te veranderen. Als *social developers* bestaat hun taak erin naar mensen in een kwetsbare positie te luisteren en hun expertise te erkennen. Ze zetten de krachten en talenten van de doelgroep in, gaan op zoek naar partners en de nodige middelen en ontwikkelen samen nieuwe, creatieve oplossingen.

Tijd en Plaats

De basis in het stadslaboratorium van Samenlevingsopbouw is tijd. Op een volwaardige manier naar mensen luisteren en hun de kans geven over hun moeilijkheden te vertellen, kan nu eenmaal niet tegen de klok gebeuren. Zonder een zorgzaam oog voor dit proces zijn projecten tot mislukken gedoemd. De tijd nemen is daarom de efficiëntste manier om tot innovatieve resultaten te komen.

Ook een vaste plek is belangrijk in dit proces. Een plaats waar mensen met verschillende achtergronden elkaar tegenkomen, elk met hun eigen kennis, inzichten en ervaringen. Het moeten (vrij)plaatsen zijn waar opbouwwerkers samen met mensen in een kwetsbare positie ideeën kunnen uitwisselen, oplossingen kunnen uitproberen ... en soms ook mogen falen. Op die manier komen er op die veilige plekken nieuwe vormen van solidariteit tot stand.

WERKEN AAN STRUCTURELE OPLOSSINGEN

In de stadslabo's testen opbouwwerkers uit wat werk en wat niet. Toch is Samenlevingsopbouw niet tevreden met eender welke nieuw antwoord. Oplossingen moeten de situatie van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie op een structurele manier verbeteren. De vraag is echter wat dat betekent. Toen een voormalige staatssecretaris shampoo en tandpasta uitdeelde bij een opvangruimte voor daklozen in Schaarbeek liep de discussie hierover hoog op. Zij beweerde immers dat "hygiëne een absolute voorwaarde om uit dakloosheid en armoede te geraken. Wie zich proper en goed in zijn vel voelt, meer zelfvertrouwen heeft en daarom makkelijker de stap naar sociale integratie zet."⁵

Volgens socioloog Tuur Ghys leidt dit soort brede invullingen tot inflatie van het begrip.⁶ Zelf geeft hij een stevig aanzet tot wat we onder de term 'structureel' mogen begrijpen. Daarbij is het wel belangrijk om te beseffen dat structurele oplossingen niet vanzelf komen. Dit soort maatschappelijke verandering gebeuren slechts stap voor stap

⁵ Belga (2013) 'Maggie De Block deelt hygiënekits uit aan daklozen' op [Standaard.be](https://www.standaard.be/cnt/dmf20130115_00433824), 15 januari, https://www.standaard.be/cnt/dmf20130115_00433824

⁶ Ghys T. (2018) 'Er zijn geen rijke armen. Waar structurele armoedebestrijding werkelijk over gaat' geraadpleegd op 23 februari 2019 - <https://sociaal.net/achtergrond/er-zijn-geen-rijke-armen/>

De kuil

In zijn doctoraat⁷ heeft Tuur Ghys het over structurele armoedebestrijding, waarbij hij armoede als een kuil beschrijft. In deze metafoor (die ook bruikbaar is voor de strijd tegen maatschappelijke kwetsbaarheid) bevinden mensen in armoede zich in een diepe kuil waar ze zelf niet uit geraken. Ghys ziet dan drie manieren om dit probleem aan te pakken:

- 1) De eerste manier zijn niet-structurele maatregelen. Er is zorg voor de mensen in de kuil – bijvoorbeeld er voedsel in gooien - zodat ze minder onder hun situatie lijden. Het gaat over de bestrijding van de gevolgen, maar niet van het probleem zelf. Soms zijn acties als dit belangrijk om de situatie onder controle te houden, zoals de opvang van daklozen tijdens de winter.
- 2) De tweede manier heeft impact op het structureel-individuele niveau van de personen. Hiermee kunnen ze hun individuele positie in de samenleving verbeteren. Voorbeelden zijn hulp in schuldbeheer, of allerhande soorten van coaching die mensen in armoede kansen op sociaal opwaartse mobiliteit bieden. Om in de metafoor van de kuil te blijven: men geeft een ladder zodat ze naar boven kunnen klimmen, maar de kuil blijft wel bestaan.
- 3) De derde manier grijpt wel structureel in. De put wordt gedempt, zodat er niemand meer in kan vallen. Eenvoudig gesteld moeten ofwel de inkomsten van mensen in een kwetsbare positie naar omhoog, ofwel hun kosten naar omlaag. Dit laatste kan door collectieve voorzieningen gemakkelijker toegankelijk te maken, bijvoorbeeld door ze van de markt te halen. Het is evident dat dit het meeste effect heeft voor noden die zwaar doorwegen op het budget, zoals wonen. Belangrijk hierbij is dat het niet enkel gaat over het veranderen van bestaande instituties, maar ook over het opbouwen van alternatieve mechanismen.

Kleine successen

Structurele oplossingen hebben te maken met het garanderen van grondrechten als onderwijs, sociale zekerheid, en huisvesting zoals die artikel 23 van de Belgische Grondwet zijn geformuleerd. In een interview⁸ van Opbouwwerk Brussel over innovatieve projecten wijst professor Stijn Oosterlyncx erop dat enkel de staat sociale rechten kan garanderen en iedereen gelijk kan behandelen. Dit soort politieke en maatschappelijke verandering gaat echter zeer traag.

Om die reden kan de focus op structurele verandering, zowel voor mensen in een kwetsbare posities als voor opbouwwerkers, soms demotiverend werken. Het doel moet behapbaar blijven. Iedereen heeft nood aan kleine successen. Daarom is het goed structurele oplossingen op verschillende niveaus te zien: individuen, organisaties en de overheid.

MENSEN ZICHTBAAR MAKEN

Voor dit soort maatregelen bestaat meestal weinig draagvlak. Daarom is een essentieel onderdeel van een structurele aanpak om het discours, dat oorzaken bij individueel gedrag legt, te doorbreken. Dit kan enkel door stem te geven aan de groepen die het meest kwetsbaar zijn.⁹

Anonimiteit

Het cliché wil dat de anonimiteit van de grootstad maakt dat mensen er eenzaam zijn en een onvoldoende sterk netwerk hebben om hun problemen de baas te kunnen. Op het eerste zicht

⁷ Ghys T. (2016) 'Sociale innovatie en structurele armoedebestrijding', Antwerpen: Universiteit Antwerpen/OASeS, p.73

⁸ Bruyneel G., Storme A, 'Het belang van kleinschalige sociale innovatie in een evoluerende welvaartstaat. Een gesprek met Stijn Oosterlyncx.' In Opbouwwerk Brussel 112: Solidariteit en solidaire structuren, 2014, p.34-40

⁹ Ghys T. (2016) 'Sociale innovatie en structurele armoedebestrijding', Antwerpen: Universiteit Antwerpen/OASeS, p.73-74

lijken de cijfers deze negatieve visie op de stad te bevestigen. Het Kenniscentrum WWZ¹⁰ geeft aan dat in 2017 het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 251.850 alleenstaanden telde. Dat zijn 46 procent van de gezinnen. Het is bekend dat eenzaamheid een nefaste invloed op de mentale gezondheid heeft. Niet toevallig blijkt uit hetzelfde rapport dat 40 procent van de Brusselaars ouder dan 15 jaar met psychische problemen kampt. Dat is beduidend meer dan in Vlaanderen (29 procent).¹¹ In een grootstad dreigen de inwoners te verdwijnen.

Maar die anonimiteit biedt ook kansen, zoals de mogelijkheid om het stigma dat nog steeds aan maatschappelijke kwetsbaarheid kleeft, te ontduiken. Daardoor oefent de grootstad een sterke aantrekkingskracht uit op mensen in een kwetsbare positie. Hun sterke stedelijke concentratie biedt hen de kracht van het getal en dus de mogelijkheid om samen met opbouwwerkers iets aan hun situatie te veranderen.

Stem geven

De rol van Samenlevingsopbouw bestaat erin de kloof te overbruggen tussen enerzijds deze mensen en hun informele organisaties en anderzijds instellingen, beleidsactoren en formele organisaties. Het gaat erom hen zichtbaar te maken en hen stem te geven. Dit begint opnieuw met goed naar de betrokkenen te luisteren. De eerste vraag is hoe zij getoond willen worden. Welk beeld willen zij van zichzelf naar buiten brengen?

Het vervolg is een alternatief verhaal ontwikkelen dat stigma's, zoals het voor-wat-hoort-wat-discours, doorbreekt. Hierbij moet Samenlevingsopbouw niet alleen reageren, maar ook proactief durven werken. Het is zaak om innovatief aan de slag te gaan en te experimenteren met nieuwe methodieken, zoals digital storytelling. Die technieken kunnen mensen in een kwetsbare positie sterk genoeg maken om het woord te nemen in het publieke debat, of aan tafel bij beleidsmakers.

---

¹⁰ Nolf E., e.a. (2019) "Brussel, gezond en wel? Een omgevingsanalyse van het Brusselse welzijns- en zorglandschap", Brussel: Kenniscentrum WWZ, 215 p.

¹¹ Nolf E., e.a. (2019) "Brussel, gezond en wel? Een omgevingsanalyse van het Brusselse welzijns- en zorglandschap", Brussel: Kenniscentrum WWZ, p.122

EXTERNE WERKING

THEMA'S EN DOELSTELLINGEN

SD1: GROND- EN MENSENRECHTEN

Alle mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie hebben volwaardige toegang tot grond- en mensenrechten, zodat sociale rechtvaardigheid wordt gegarandeerd en zij een menswaardig leven kunnen leiden.

Samenlevingsopbouw zet zich in voor een sociaal rechtvaardige samenleving waarin alle burgers een menswaardig leven kunnen leiden. Hiervoor is het nodig dat iedereen kan beschikken over goede huisvesting, kwaliteitsvolle arbeidskansen, een gezond leefmilieu, kansen tot ontplooiing ... en dit op gelijkwaardige wijze.

Artikel 23 en 24§3 van de Belgische Grondwet benoemen het recht op arbeid, sociale zekerheid, sociale bijstand, juridische bijstand, gezondheid, onderwijs, culturele en maatschappelijke ontplooiing en wonen. Beide grondwetsartikels zorgen ervoor dat de overheid zich dient in te spannen opdat mensen een waardig bestaan kunnen leiden en zich volledig kunnen ontwikkelen. Deze rechten kunnen enkel gerealiseerd worden als de overheid werk maakt van herverdeling.

Vandaag is er op het vlak van grond- en mensenrechten nog veel werk aan de winkel. Onderwijskansen zijn niet gelijk, een woning of werk is niet voor iedereen beschikbaar, de sociale bescherming is ontoereikend. Samenlevingsopbouw ziet het als haar taak om de verschillende overheden op hun verantwoordelijkheid te wijzen en hen instrumenten aan te reiken om hun opdracht, zoals omschreven in de grondwet, waar te maken.

In dit meerjarenplan kiest Samenlevingsopbouw ervoor om voornamelijk te focussen op Arbeid, Wonen, Onderwijs en Sociale bescherming ... Binnen deze thema's werken opbouwwerkers aan innovatieve modellen en ijveren ze voor een socialere wet- en regelgeving. Bovendien voeden ze mee het publieke debat. Samenlevingsopbouw zet hiervoor onder andere in op duurzame jobs, onderwijs dat alle kinderen kansen biedt, betaalbare en kwalitatieve woningen, en goede nutsvoorzieningen die voor iedereen toegankelijk zijn.

Op die manier draagt Samenlevingsopbouw bij aan solidaire en rechtvaardige structuren die deze grond- en mensenrechten garanderen.

RECHT OP SOCIALE BESCHERMING

OD SOCIALE BESCHERMING

Het sociaal beleid is aangepast aan de noden en behoeften van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Overheden stimuleren en ondersteunen proactief handelen en nemen structurele maatregelen in de strijd tegen onderbescherming.

Toelichting

Sociale bescherming is het geheel van sociale bijstand en sociale zekerheid. Het is een grondrecht dat via drie pistes concreet vorm krijgt: (1) het recht op sociale, geneeskundige en juridische bijstand, (2) het recht op een menswaardig inkomen en (3) het recht om voor alle levensdomeinen een beroep te kunnen doen op een kwaliteitsvolle en toegankelijke hulp- en dienstverlening.

In realiteit bestaan er heel wat drempels die gaten slaan in de sociale bescherming. Het gaat hier bijvoorbeeld over complexe regelgeving of administratieve rompslomp. Tegelijk worden rechten steeds meer voorwaardelijk. Samenlevingsopbouw kaart deze tendens aan en creëert draagvlak om dit *voor-wat-hoort-wat-denken* te keren.

In de strijd tegen onderbescherming werken opbouwwerkers aan nieuwe modellen die de hulp en dienstverlening verbeteren. Ze werken hiervoor samen met diverse betrokkenen. Tegelijk versterken ze mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat zij zelf beter voor hun rechten kunnen opkomen.

RECHT OP WONEN

OD KWALITEITSVERBETERING OP DE WOONMARKT

Praktijken, modellen, instrumenten en regelgeving om de woonkwaliteit te verbeteren voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zijn ontwikkeld, erkend door oplossingsactoren en opgeschaald. Dit leidt tot een substantiële verbetering van de woonkwaliteit in de onderste segmenten van de woningmarkt.

Toelichting

Zowel wetenschappelijk onderzoek als ervaringskennis wijzen op de negatieve gevolgen van een slechte woning. Het tast de gezondheid aan, maar resulteert ook in slechte schoolresultaten en tewerkstellingsproblemen. Bovendien zorgt een slechte kwaliteit van de woning voor hogere energierekeningen. Mensen in een kwetsbare positie moeten zich vooral tevredenstellen met huizen uit het laagste huursegment. Het is net daar dat de woonkwaliteit te wensen overlaat.

De term 'woonkwaliteit' verwijst naar de maatschappelijke en wettelijke normen op het vlak van veiligheid, gezondheid, wooncomfort en energiezuinigheid. Een verbetering houdt in dat deze normen gehaald worden, zonder dat daarbij de betaalbaarheid, woonzekerheid en toegankelijkheid in het gedrang komen.

Opbouwwerkers ontwikkelen projecten, modellen en instrumenten om de kwaliteit van wonen te verbeteren. Met de erkenning en opschaling van deze initiatieven mikt Samenlevingsopbouw op een structurele verankering in het reguliere woonbeleid. Op die manier treedt er een significante verbetering op in de woonkwaliteit van de onderste segmenten van de woningmarkt, zoals de private huur, sociale huur en noodkoop.

OD AANBODSVERRUIMING OP DE WOONMARKT

Betaalbare en kwaliteitsvolle woonvormen op maat van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zijn ontwikkeld, erkend door oplossingsactoren en opgeschaald. Dat leidt tot een groter en meer divers aanbod van deze woonvormen.

Toelichting

Het tekort aan betaalbare en kwaliteitsvolle woningen blijft een prangend probleem voor mensen in een kwetsbare positie. Lokale besturen moeten volgens het Vlaamse richtlijnenkader een gecoördineerd lokaal sociaal woonbeleid voeren met de woonneed van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie op de agenda.

Voor Samenlevingsopbouw moeten deze woningen op maat van mensen in een kwetsbare positie zijn. Dat betekent: betaalbaar en kwaliteitsvol, maar ze moeten ook voldoende woonzekerheid bieden. Bovendien moeten ze respect tonen voor alternatieve woonculturen, zoals die van woonwagenbewoners, en de bestaande gemeenschaps- en solidariteitsmechanisme van deze culturen behouden of zelfs nog versterken. Ten slotte moeten deze manieren van wonen een beroep doen op de vaardigheden en talenten van hun bewoners.

Opbouwwerkers ontwikkelen dergelijke woonvormen en hebben daarbij aandacht voor actieve gemeenschapsvorming en integrale sociale begeleiding. Met erkenning en opschaling van deze initiatieven mikt Samenlevingsopbouw op een structurele verankering in het reguliere woonbeleid. Op die manier ontstaat er een groter en meer divers aanbod aan woningen, toegankelijk voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

OD REGULERING WOONMARKT

Overheden voeren een actief woonbeleid door regelgeving, ondersteuning en handhaving dat erop gericht is de toegankelijkheid, woonzekerheid en betaalbaarheid te garanderen voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Toelichting

Zowel op de private als op de sociale huurmarkt kampen mensen in een kwetsbare positie met heel wat onzekerheid. Deze onzekerheid heeft met drie aspecten te maken:

1. Betaalbaarheid op de woonmarkt wordt onder andere beïnvloed door de sociale huurprijsberekening en het gebrek aan huurprijssomkadering op de private huurmarkt.
2. Woonzekerheid gaat over de tijdelijkheid van huurcontracten in de sociale huisvesting, de werking van het fonds ter preventie van uithuiszettingen, en meer in het algemeen de groeiende voorwaardelijkheid van het grondrecht wonen.
3. Toegankelijkheid heeft onder andere betrekking op de inschrijvingsvoorwaarden in de sociale huisvesting en de huurwaarborgregeling op de private huurmarkt. Bovendien speelt de beschikbaarheid van voldoende woningen hier een grote rol in, zeker op de sociale (huur)markt.

De huidige maatregelen volstaan niet om verbetering te garanderen. Bovendien werken maatregelen soms zelfs contraproductief. Daarom voert Samenlevingsopbouw gerichte actie, bouwt ze dossiers op, en beïnvloedt ze de publieke opinie. Dit leidt tot een betere regulering van de woonmarkt, die de onzekerheid van mensen in een kwetsbare positie terugdringt.

SD2: KRACHTIGE BUURTEN EN STEDEN

Buurtten, gemeenten en steden dragen maximale kansen in zich voor een menswaardig leven voor al hun bewoners. Ze zijn hefboven voor sociale mobiliteit. Mensen in maatschappelijk kwetsbare posities weten zich erkend en benaderd als maker en mede-eigenaar van hun buurt en stad.

Hoe maken we samen werk van een betere toekomst, met steden, gemeenten en dorpen waar het goed wonen, werken, leren en samenleven is? Een 'goede' leefomgeving wordt gekenmerkt door de mate waarin ze bewoners ruimte geeft tot ontplooiing. De aanwezigheid van toegankelijke basisvoorzieningen zoals winkels, dienstverlening, openbaar vervoer en een vrijetijdsaanbod, speelt daarin een belangrijke rol.

Sociale stijging wordt mee mogelijk gemaakt door de kansenstructuur in het dorp, de stad of de gemeente waar iemand woont. Maatschappelijke kwetsbaarheid concentreert zich vaak ruimtelijk. Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie wonen en werken vaker in wijken die meer getroffen worden door milieu- en gezondheidsrisico's en minder toegang bieden tot groen en dienstverlening. Wanneer het sociaal werk met een gebiedsgericht perspectief aan de slag gaat, komt het dus zowel voor kansen als uitdagingen te staan.

Precies in het lokale sociale weefsel liggen belangrijke hefboven besloten. Samenlevingsopbouw zet sterk in op dorpen, steden en gemeenten, omdat dit lokale niveau een grote beleidsbevoegdheid heeft op domeinen als armoedebestrijding of wonen. Bovendien zorgt deze insteek ervoor dat er een ruimtelijke afbakening gemaakt kan worden.

Om deze lokale weefsels te versterken is zowel het schakelen tussen schaalniveaus (buurt, gemeente/stad, regio), als het verbinden van domeinen (fysiek-ruimtelijk, sociaal-cultureel, economisch, diensten) belangrijk. Een krachtige buurt maakt immers integraal deel uit van een dorp, stad of gemeente die eveneens krachtig is. Om daartoe te komen is samenwerking van essentieel belang en daar heeft Samenlevingsopbouw de nodige expertise en ervaring voor.

Samenlevingsopbouw gebruikt de buurt als laboratorium om oplossingen voor maatschappelijke problemen en uitdagingen te bedenken en uit te testen. In dorpen, steden en gemeenten blijft Samenlevingsopbouw buurten en wijken versterken met haar integrale benadering op de drie sporen: toegang tot grond- en mensen, community building en ruimte publiek maken. Daarnaast benutten we waar mogelijk ook hefboven in de ruimtelijke ordening, om de leefkwaliteit en de kansen van burgers in een maatschappelijk kwetsbare positie te versterken. Door bewoners en gemeenschappen hierin te betrekken en te ondersteunen, ervaren zij dat ze meetellen als burgers en kunnen ze hun buurt en stad mee vormgeven.

Om krachtige buurten, dorpen, gemeenten en steden te realiseren, volstaat het uiteraard niet om enkel in te zetten op community building, publieke ruimte en ruimtelijke ordening. Om steden en gemeenten op mensenmaat te creëren, zijn ook de toegang tot grond- en mensenrechten en een versterkt collectief burgerschap cruciaal.

OD COMMUNITY BUILDING

Mensen voelen zich thuis en vertrouwd in hun buurt en stad, en ervaren dat ze er mede-eigenaar van zijn. Er zijn diverse kansen voor ontmoeting, dialoog en netwerkvorming. De overheid investeert in community building en betreft hierbij mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Toelichting:

De huidige samenleving is heterogeen en superdivers. Diversiteit is de realiteit, maar daarom verloopt die realiteit nog niet probleemloos. Mensen in een kwetsbare positie zijn daar vaak het eerste slachtoffer van.

Opbouwwerkers ondersteunen mensen in kwetsbare posities om aansluiting te vinden bij hun lokale gemeenschap. Tegelijkertijd mag niemand uitgesloten worden. Daarom be vraagt Samenlevingsopbouw de geldende normen en regels van de lokale gemeenschap en daagt ze die uit. Opbouwwerkers gaan uit van wat er is en bouwen daarop verder aan een gemeenschappelijke toekomst.

De inspanningen van Samenlevingsopbouw nemen verschillende vormen aan. Opbouwwerkers spelen op de superdiversiteit in door kansen te geven aan verschillende groepen om elkaar te ontmoeten over hun verschillen heen. Op plekken die het kleine ontmoeten toelaten, kunnen mensen nog steeds kiezen om elkaar te mijden. Bovendien is het belangrijk om er het thuisgevoel te verhogen, in te zetten op vertrouwdheid en eigenaarschap, om ontmoeting en dialoog te ondersteunen, en netwerken te versterken. Tegelijk tracht Samenlevingsopbouw platforms te installeren waar burgers het met elkaar oneens mogen zijn en waar tegenspraak een plaats krijgt in het democratische leerproces.

OD RUIMTE PUBLIEK MAKEN

Ruimtelijke ordening, planning en beleid worden als hefboom ingezet voor ruimtelijke herverdeling. Er is meer kwalitatieve en toegankelijke publieke en groene ruimte aanwezig in buurt en stad. Bewoners zijn mede-eigenaar van hun leefomgeving en geven die mee vorm.

Toelichting:

De plek waar mensen leven en wonen heeft een enorme impact op hun sociale kansen en levenskwaliteit. Ruimte is een basisgoed dat zeer ongelijk verdeeld is. Samenlevingsopbouw wil de (publieke) ruimte herverdelen.

De kwaliteit van de ruimte is in bepaalde buurten en wijken erg laag. Daarom ondersteunen we bewoners bij het toe-eigenen en vormgeven van de publieke ruimte en hun leefomgeving. We maken een ander, meer divers ruimtegebruik mogelijk. We richten de openbare ruimte opnieuw in zodat ze beter voldoet aan de behoeften van verschillende groepen bewoners. Bovendien creëren we nieuwe gedeelde plekken: publieke zones die collectief gebruikt kunnen worden.

De transitie naar een sociale en ecologische ruimtelijke ordening vraagt nieuwe modellen (en afstemming) van domeinen zoals wonen, werken en mobiliteit. Om dit ook voor mensen in een kwetsbare positie leefbaar en betaalbaar te houden, zwengelt Samenlevingsopbouw het publieke debat over duurzaam ruimtegebruik aan. Samenlevingsopbouw wil mee een participatieve motor zijn in de ruimtelijke transitie op lokaal, provinciaal en Vlaams niveau.

SD3: COLLECTIEF BURGERSCHAP

De spelregels die bepalen hoe een duurzame, solidaire en superdiverse samenleving vorm krijgt zijn veranderd zodat mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie als georganiseerde burgers volwaardig mee kunnen wegen op maatschappelijke mechanismen.

Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie weten zich amper vertegenwoordigd door de traditionele politiek, de media, burgerplatformen en bewegingen. Maatschappelijke spelregels worden overwegend bepaald door de witte hoogopgeleide middenklasse. Macht en belangen bepalen de verdeling van middelen en het zeggenschap over de maatschappelijke spelregels.

Nochtans is er in grote delen van Vlaanderen geen demografische meerderheid meer. Diversiteit is de realiteit. Samenlevingsopbouw vertrekt vanuit de vaststelling dat de huidige samenleving heterogeen en (super)divers is. Dat wil zeggen dat we het gesprek over hoe we in de toekomst willen samenleven opnieuw moeten voeren.

De huidige trends van polarisering en racisme maken dat de realisatie van het recht op volwaardig burgerschap allesbehalve evident is voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. De sterke focus op directe solidariteit – denk aan de Warmste Week - terwijl de sociale zekerheid onder vuur ligt, versterkt dit nog.

Samenlevingsopbouw streeft naar een inclusieve samenleving, waarin iedereen een volwaardige plaats heeft. De focus ligt op solidariteit en burgerschap. Opbouwwerkers versterken mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie zodat ze een evenwaardige stem krijgen in het debat.

Participatie, mede-eigenaarschap en het betrekken van gemeenschappen zijn daarbij van cruciaal belang. Het zijn manieren om mensen te laten ervaren dat ze iets in de pap te brokken hebben. Het gaat niet over individuen inpassen in de samenleving zoals ze is, maar over collectief werken aan een samenleving zoals ze zou kunnen zijn. Met dat doel werkt Samenlevingsopbouw samen met andere sociale middenveldorganisaties, burgerbewegingen en vakbonden. Zij zijn immers een cruciaal vangnet tegen ongelijkheid.

De nadruk ligt op een sociaal rechtvaardige klimaattransitie, de onvoorwaardelijkheid van rechten, non-discriminatie en antiracisme, en de vertaling daarvan in partijpolitieke programma's. Daarbij richt Samenlevingsopbouw zich zowel op het publieke debat als op de uitwerking van innovatieve, praktische modellen. Mensenrechten zijn het uitgangspunt. Bij de (her)verdeling van kennis, macht, en middelen zijn solidariteit en rechtvaardigheid de leidende principes.

Samenwerken in solidariteit met groepen die verschillend zijn van de eigen leefwereld, is cruciaal om tot een meer gelijke samenleving te komen. Het draagvlak voor solidariteit, met diversiteit als centrale pijler, moet omhoog. Daarom zetten we ook nieuwe solidaire praktijken op touw.

We ondersteunen groepen in een kwetsbare positie om op gelijke manier in onderhandeling te gaan met andere groepen in de samenleving. We installeren platforms waar burgers het met elkaar oneens mogen zijn, en waar tegenspraak productief is voor het democratisch leerproces. We werken met respect voor verschil en hanteren een nultolerantie tegen racisme. Waar mensen ongelijk behandeld worden omwille van verschillen, gaan we die discriminatie actief tegen.

OD SOLIDARITEIT

Het maatschappelijk draagvlak voor directe en indirecte solidariteit is vergroot.

Toelichting

In de samenleving tekent zich een groeiende polarisering af. Racisme neemt toe. Groepen komen met elkaar in concurrentie en grond- en mensenrechten worden steeds meer voorwaardelijk gemaakt. Bovendien gaan er stemmen op die beweren dat bepaalde groepen minder recht zouden hebben op deze rechten.

Samenlevingsopbouw toont, versterkt en ontwikkelt de solidariteit in onze samenleving. Onder solidariteit verstaan we het delen en herverdelen van tijd, ruimte en middelen tussen individuen en groepen. Bij het werken aan directe solidariteit, brengen opbouwwerkers individuen en groepen bijeen. Dat gebeurt over de spanningsvelden van inkomen, etnische origine, generaties, opleiding en religie heen. Daarbij is het belangrijk om mensen bij elkaar te brengen die van elkaar verschillen en niet noodzakelijk een gedeeld verleden hebben. Opbouwwerkers vertrekken van het gegeven dat deze mensen wel een woon- of leefplek delen. Van daaruit bouwen ze verder aan een gedeelde toekomst.

Een voorwaarde waarop directe solidariteit maximaal tot stand komt, is een goede werking van de indirecte solidariteit: een sterke sociale zekerheid, toegang tot grond- en mensenrechten en hulp- en dienstverlening. Samenlevingsopbouw draagt bij aan modellen van directe solidariteit en aan een maatschappelijk draagvlak voor een sterke en onvoorwaardelijke indirecte solidariteit.

OD BELANGENBEHARTIGING

Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie beschikken over participatieve kanalen om hun ervaringskennis te vertalen naar het gevoerde beleid en hun rechten collectief te realiseren. Hun noden en behoeften krijgen vorm in beleidsmaatregelen die leiden tot een structurele verbetering van hun situatie.

Toelichting

Verschillende organisaties hebben als doel de belangen te verdedigen van mensen die hun rechten moeilijk kunnen doen gelden. Vakbonden zijn de verdedigers van de belangen van werknemers en mutualiteiten verdedigen het recht op gezondheidszorg van hun leden. Sommige groepen vallen tussen de mazen van het net. Hun belangen worden niet structureel behartigd.

Samenlevingsopbouw verbreedt de werking van bestaande belangenorganisatie en creëert er nieuwe. Beide pistes zorgen ervoor dat alle maatschappelijk kwetsbare groepen hun belangen verdedigd zien.

Maar er zijn ook politieke maatregelen nodig. Samenlevingsopbouw spoort beleidsmakers aan om te kiezen voor meer sociaal beleid. Ze creëert daarvoor draagvlak bij de brede publieke opinie. Opbouwwerkers versterken het kritisch politiek bewustzijn van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie. Zo krijgen zij inzicht in de maatschappelijke drempels waarop ze telkens stoten en kunnen ze mee oplossingen bedenken. Samen met hen zorgt Samenlevingsopbouw ervoor dat deze oplossingen tijdens en na verkiezingen de eerste zorg zijn van politici en beleidsmakers.

OD DISCRIMINATIE EN RACISME

De strijd tegen discriminatie en racisme staat op de maatschappelijke agenda. Efficiënte instrumenten en hefboomen worden actief benut. Organisaties erkennen het belang van veilige ruimtes en gaan er actief mee aan de slag.

Toelichting

Samenlevingsopbouw vindt het belangrijk om een actieve rol op te nemen in de strijd tegen racisme en discriminatie. Net als armoede zijn racisme en discriminatie een structureel probleem. Om dit probleem aan te pakken, moeten er op micro-, meso- en macroniveau zaken veranderen.

Op microniveau zet Samenlevingsopbouw in op *safe spaces* in de werkingen. Dat zijn plekken waar discriminatie en racisme niet getolereerd worden en waar iedereen zich veilig kan voelen.

Op mesoniveau dragen opbouwwerkers dit antidiscriminatie en -racismebeleid actief uit. Samenlevingsopbouw gaat met andere organisaties in dialoog over het belang van *safe spaces*.

Op macroniveau neemt Samenlevingsopbouw een actieve rol op in de antiracismebeweging. De focus ligt enerzijds op beeldvorming en sensibilisering van de publieke opinie. Anderzijds is er de bekendmaking en benutting van bestaande instrumenten, zoals (juridische) klachtenprocedures en praktijktesten.

OVERZICHTSSCHEMA DOELSTELLINGEN

STRATEGISCHE DOELSTELLING	Grond- en mensenrechten										Krachtige steden en buurten	Collectief burgerschap					
	Sociale Bescherming		Wonen			Arbeid			Onderwijs						Gezondheid		
THEMA																	
OPERATIONELE DOELSTELLING	Soc. Bescherming	water en energie	Kwaliteitsverbetering op woonmarkt	Aanbodsverruiming op woonmarkt	Regulering op woonmarkt	Duurzaam werk	Emanciperende activering	Rechtvaardige sociale wetgeving	Gelijke onderwijskansen	Versterkende leeromgeving	Toegankelijke gezondheidszorg	Community building	Ruimte publiek maken	Solidariteit	Belangenbehartiging	Discriminatie en racisme	Sociaal rechtvaardig klimaat- en milieubeleid
STRATEGISCHE ACTIES																	
De Stek (sector)																	
Wonen op maat (sector)																	
IST (sector)																	
Solidariteit in beeld (sector)																	
Belangenbond (sector)																	
Stek Peterbos																	
Stek Voyaach																	
Solidair Mobiel Wonen																	
WoonBox																	
Beheerstructuur woonprojecten																	
Baskuul																	
Collectieven MZVV																	

 Deze acties dragen bij aan deze SD en OD's

STRATEGISCHE ACTIES

DE STEK

Maatschappelijke Context

De grondwet geeft mensen het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand. Maar in de praktijk blijft dit voor een aanzienlijk aandeel van de rechthebbenden dode letter. Door een te complexe regelgeving, slechte ervaringen met bevoegde instanties of schaamte doen duizenden mensen hun recht niet gelden en leven ze in een situatie van onderbescherming. Lokaal is de STEK een doeltreffende aanpak om te werken aan meer en betere sociale bescherming.

Korte omschrijving

In een STEK worden de volgende vier functies uitgewerkt: ontmoeten, leren, verwijzen en politiseren. Een informele sfeer is er van cruciaal belang. Een STEK kan plaatsvinden in één of meerdere plekken, bijvoorbeeld een buurthuis, dorpsrestaurant, samentuin of een inloopcentrum. Het is in de nabije omgeving, waar mensen makkelijk binnenwandelen en warm onthaald worden. In het gevarieerd aanbod is er extra aandacht voor mensen in maatschappelijk kwetsbare posities en voor manieren die meer en betere sociale bescherming voor deze mensen vorm kunnen geven.

Samenlevingsopbouw wil dit theoretische concept in verschillende lokale contexten implementeren. Dit kan door bestaande basiswerkingen te upgraden tot een STEK, door nieuwe STEKKEN vanaf nul op te starten, of door specifieke invalshoeken te verdiepen in bestaande STEKKEN. Daarbij inventariseren we telkens de noodzakelijke randvoorwaarden en succesfactoren.

De STEK zet in op meer en betere sociale bescherming, maar kan nooit het enige antwoord zijn. De visie van het kader voor proactief handelen is hierin een cruciaal uitgangspunt. Vanuit de STEK wordt er actief ingezet op een groter publiek draagvlak voor meer sociale bescherming en aangepaste beleid- en regelgeving.

Samenwerkingspartners

De STEK is altijd een samenwerkingsverband. In (de buurt van) een STEK werken sociaal werkers vanuit verschillende disciplines samen: hulpverleners, sociaal-cultureel werkers, jeugdwerkers, opbouwwerkers ... Ze werken in organisaties die elk vanuit hun deskundigheid een deel van de verantwoordelijkheid dragen en een stuk van hun werking op de STEK enten.

Timing

April 2020 – December 2022

Projecten en acties die bijdragen tot deze strategische actie

Samenlevingsopbouw Brussel bouwt een Stek uit in de sociale hoogbouwwijk Peterbos. Een locatie voor een tweede Stek wordt momenteel nog onderzocht.

BUURTHUIS VAN DE TOEKOMST – PETERBOS / STEK

Maatschappelijke Context

Sinds jaren worden er in Peterbos voor verschillende groepen activiteiten georganiseerd. Deze activiteiten vinden plaats op gezette tijden, in verschillende locaties verspreid over Peterbos. Door de architectuur en de afstand tussen de verschillende locaties zijn de activiteiten niet zichtbaar voor elkaar en voor eventuele passanten. Er is voor elk wat wils (jongerenwerking, sociaal restaurant, vrouwenwerking, senioren groep, ...) en een paar keer per jaar wordt er een wijkfeest georganiseerd. Maar toch zijn 2 van de meest gehoorde uitspraken in Peterbos: "Er gebeurt hier niets" en "Zij komen nooit". Het aanbod zorgt enerzijds voor meer zelfvertrouwen bij bestaande groepen maar creëert ook een afstand tussen de verschillende groepen, simpelweg omdat ze elkaar niet tegenkomen.

Het doelgroepgerichte aanbod en het gebrek aan een laagdrempelige ontmoetingsplaats vergroot de afstand tussen verschillende culturen en leeftijden. Het ruime aanbod voor verschillende groepen zet vooral in op het versterken van bewoners. De opgedane kennis, het opgebouwde sociaal kapitaal en het bijhorende zelfvertrouwen kan slechts sporadisch ingezet bij de jaarlijkse wijkfeesten. Op dit moment is er dus geen enkele ruimte in Peterbos, die centraal gelegen is, die voldoende kwaliteit heeft en groot genoeg is om de functie van ontmoetingsplaats te vervullen. Het duurzame wijkcontract voor Peterbos is een uitgelezen kans om de transitie te maken naar kwaliteitsvol opbouwwerk. Dit zal doorheen onze acties een belangrijk aandachtspunt blijven.

Omschrijving

Samen met en voor bewoners werken we aan een solidaire en levendige wijk waar het goed wonen is. Dit willen we doen door een buurthuis te creëren voor de mensen. Dit is een plek waar mensen van een warm onthaal kunnen genieten, en er samen met hen projecten en activiteiten worden opgezet. Een zeer essentiële pijler in dit buurthuis is de permanente aandacht voor een kwalitatieve hulp- en/of dienstverlening met een bijzondere aandacht voor alles dat te maken heeft met geestelijke gezondheidszorg en mensen met een psychische kwetsbaarheid.

De belangrijke samenwerkingspartners, naast de Gemeente Anderlecht zijn de twee sociale huisvestingsmaatschappijen Comensia en Anderlechtse Haard. De jongerenwerking van D'Broej in Peterbos is eveneens een bevoorrechte partner. De Action Sociale is de meest nabije sociale dienst en eveneens een cruciale partner in het helpen verder concretiseren en uitwerken van hoe het Buurthuis van de Toekomst – Peterbos voor de wijk Peterbos inhoudelijk uitgerold kan worden. In het kader van al wat te maken heeft met individuele begeleiding hebben we en route gesprekken met OCMW Anderlecht, CAW Westland, CAW Brussel, HERMESplus, etc. (op basis van ons registratiesysteem) om dit aspect voor Peterbos een kwalitatieve invulling te geven.

In een eerste fase ligt de focus op observatie en in kaart brengen waarvoor mensen naar het buurthuis komen en wat voor vragen er o.a. allemaal gesteld worden.

Op basis hiervan zal worden onderzocht hoe mensen antwoord kunnen krijgen op hun vragen én hoe ze voor persoonlijke vragen/hulpverlening een adequate doorverwijzing kunnen krijgen. Er wordt een sociale kaart op maat van Peterbos opgesteld. Er wordt gezocht naar een uitbreiding van de thans te beperkte infrastructuur. De vrijwilligerswerking wordt verder uitgebouwd en er wordt een start gemaakt van het geleidelijk aan verzelfstandigen ervan (runnen van het buurthuis door vrijwilligers/ buurtbewoners).

Met de gemeente en andere mogelijke partners wordt gesprek aangeknoopt met het oog op een structurele verankering/inbedding van het buurthuis in de Peterboswijk.

STEK BASKUUL

Vanuit de ervaringen in het project Baskuul (zie verder) wordt onderzocht of deze werking kan worden omgevormd/uitgebreid tot een volwaardige Stek. Het project focust op rechthebbenden op een leefloon en streeft naar een beter sociale bescherming. Inhoudelijk sluiten de doelstellingen van dit project helemaal aan bij de voornaamste doelstelling van een Stek. De werkbare elementen van een Stek zijn in de kiem aanwezig, zij het voorlopig met een beperkt bereik. Om tot een volwaardige Stek-werking te komen is een goede en aangepaste infrastructuur belangrijk. De mogelijkheden hierrond worden momenteel onderzocht.

STEK VOYAACH

Voyaach is een geïntegreerde basisvoorziening, opgericht door Samenlevingsopbouw Brussel, Pigment en Vrienden van K. Voyaach is een kruispunt van initiatieven van en voor mensen zonder wettig verblijf. Ze functioneert als laagdrempelige ankerplaats waar een geïntegreerd aanbod is van onthaal, ontmoeting, vorming en belangenbehartiging in de strijd tegen onderbescherming.

Maatschappelijke Context

De duizenden mensen zonder wettig verblijf in Brussel leven in bijzonder moeilijke omstandigheden. Dit komt grotendeels doordat zij geen of moeilijk toegang hebben tot grond- en mensenrechten. Indien ze slachtoffer zijn van misbruik kunnen ze geen klacht indienen omdat ze het risico lopen opgepakt te worden. Hun recht op medische zorg is bemoeilijkt door onnodige administratieve drempels. Hun recht op juridische bijstand is bijna onmogelijk geworden door de hervorming van het systeem van de kosteloze rechtsbijstand in 2017. In een uitgebreide situatieschets vindt u meer uitleg hierover: <https://samenlevingsopbouwbrussel.be/situatieschets-van-mensen-zonder-wettig-verblijf-in-belgie-cijfers-levensomstandigheden-en-beleidstendensen/>

Er zijn echter vrijwel geen werkingen die de nodige voorwaarden creëren en bieden voor mensen zonder wettig verblijf om stil te staan bij deze verregaande uitsluitingsmechanismen en de impact ervan.

Omschrijving

Samenlevingsopbouw Brussel wil een bijdrage leveren aan de realisatie van meer menselijke waardigheid van mensen zonder wettig verblijf in Brussel.

Samen met onze partners bieden we binnen de Stek veiligheid en vertrouwen om ruimte voor initiatief te vergroten en het eigenaarschap bij het uitwerken van deze initiatieven te versterken. Door deze krachtgerichte manier van werken bevorderen we het welzijn van de doelgroep en actief burgerschap. De doelgroep wordt ondersteund om veerkracht op te bouwen om te reflecteren over zinvolle toekomstperspectieven en deze te ontwikkelen in de maatschappij buiten de STEK. Hierbij wordt veel aandacht besteed aan correcte en volledige informatievoorziening en de impact van de maatschappelijke uitsluiting op de geestelijke gezondheid.

Samen met de doelgroep worden tools en vaardigheden ontwikkeld om beleidsmakers, administraties en andere actoren te sensibiliseren en informeren over de mensen achter het fenomeen van migratie en hun levensomstandigheden in België. Beleidsmakers en andere betrokken actoren verbinden er zich toe om bij de totstandkoming van maatregelen ten aanzien van mensen zonder wettig verblijf de mensenrechten te respecteren.

WONEN OP MAAT

Maatschappelijke context

De zoektocht naar een kwaliteitsvolle én betaalbare woning is voor groepen in een maatschappelijk kwetsbare situatie geen eenvoudige opgave. Ongeacht het woonstatuut (secundaire huurmarkt, noodkoop, ...) worden deze groepen geconfronteerd met een gebrekkige woonkwaliteit, en een grote spanning tussen inkomen en woonkosten. De realisatie van het recht op wonen voor deze groepen vergt een combinatie van verschillende maatregelen, zowel aan de vraag- als aan de aanbodzijde. Aan de aanbodzijde betekent dit onder andere dat er werk gemaakt moet worden van de verdere ontwikkeling en bestendiging van innovatieve, kleinschalige en/of collectieve woonvormen. Dit moet op maat van de verschillende doelgroepen gebeuren.

Korte omschrijving

Via kleinschalige projecten realiseert de sector Samenlevingsopbouw een verruiming van het aanbod aan betaalbare, kwaliteitsvolle woningen op maat. Deze zijn bedoeld voor mensen in en maatschappelijk kwetsbare positie. Samenlevingsopbouw bundelt de krachten om een meerwaarde te creëren op vlak van beleidswerk/communicatie, verdeskundiging en praktijkontwikkeling. Naast disseminatie en opschaling van bestaande projecten wordt ingezet op het stimuleren van nieuwe experimenten via interne kennisdeling (overleg, coaching ...) en een verdere investering op de (toepassing van de) portfolio 'Wonen op Maat' in functie van (boven)lokaal beleidswerk.

We werken hiervoor op twee sporen:

- **Wonen als opstap:** Wonen met kansen, Woonbox en solidair wonen.
Hier zetten we vooral in op de creatie van een structureel bovenlokaal kader voor tijdelijke invulling van leegstand, gekoppeld aan sociale begeleiding op diverse levensdomeinen.
- **Duurzaam wonen:** CLT, Collectief Goed en Kleinschalig Wonen.
Hier ligt de focus op het stimuleren van nieuwe experimenten en de opschaling van bestaande woonmodellen. Er wordt in communicatie en beleidswerk verbinding gezocht met maatschappelijke tendensen, zoals het streven naar duurzaamheid, de groeiende aandacht voor alternatieve woonvormen, de vermaatschappelijking van de zorg ...

Samenwerking

We werken samen met de sociale huisvestingssector (en andere woonactoren), CAW's, de gehandicaptensector en jeugdzorg, de klimaatbeweging, burgerinitiatieven en zelforganisaties, de academische wereld ...

Projecten en acties die bijdragen tot deze strategische actie

Samenlevingsopbouw Brussel realiseert tijdens het meerjarenplan twee innovatieve woonprojecten: Solidair Mobiel Wonen en WoonBox. Daarnaast voorzien we in de loop van het meerjarenplan een bijkomende SA om een beheerstructuur te ontwikkelen voor alternatieve woonprojecten.

SOLIDAIR MOBIEL WONEN, VAN PILOOTPROJECT TOT WOONMODEL

Maatschappelijke context

Een goeie en betaalbare woning vinden in het Brussels hoofdstedelijk Gewest, is voor mensen in armoede niet vanzelfsprekend. Ook niet op de sociale huurmarkt. Zij worden geconfronteerd met panden van slechte kwaliteit, hoge woonkosten, en lange wachtlijsten. Nochtans is een goede woning de noodzakelijke schakel om je leven op een stabiel spoor te houden, om gezond te blijven, om op zoek te gaan naar werk.

De toegang tot betaalbaar en kwalitatief wonen wordt steeds moeilijker voor een groot deel van de Brusselse bevolking. 45.000 families staan op de wachtlijst voor een sociale woning. Zij moeten gemiddeld 10 jaar wachten op een sociale woning. Het bouwen van nieuwe sociale woningen gaat erg traag.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt meer dan 4000 dak- en thuislozen die moeilijk of geen toegang vinden tot betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting. Verder zoeken 60% van de Brusselse huurders binnen de 10% goedkoopste woningen op de huurmarkt. Een totale mismatch dus tussen vraag en aanbod.

Ondertussen staan er veel gebouwen en terreinen leeg. Het gaat om een leegstand van 25 à 30.0000 woningen, minimum 1.000.000 vierkante meter aan kantoorruimte en een 400-tal hectare aan leegstaande terreinen.

Korte omschrijving

Solidair Mobiel Wonen is een project dat zoekt naar en experimenteert met mogelijk vernieuwende en veerkrachtige woonmodellen, naar aanleiding van de huisvestingsproblematiek in onze hoofdstad.

Het project koppelt drie doelstellingen aan elkaar: de creatie van een tijdelijke woonoplossing voor thuislozen, het gebruik van braakliggende terreinen in de hoofdstad, en het dynamiseren van de stedelijke omgeving en buurtbewoners. Dit alles gebeurt bovendien d.m.v. een verregaand co-creatieproces.

De tijdelijke woningen zijn modulair en mobiel. Ze kunnen dus aangepast worden aan de wensen en behoeften van de respectievelijke bewoner, maar ook aan de situatie op het terrein waar ze geplaatst worden. Ook een semipublieke collectieve ruimte maakt integraal deel uit van het project, en wordt steeds afgestemd op de noden en wensen van de betrokken groep bewoners. Vast staat dat deze ruimte centraal staat, het gemeenschappelijk leven en onderlinge solidariteit faciliteert, en ontmoetingen en interactie met de buurt aanmoedigt.

In een eerste fase gaan we met dit project van start met een pilootproject in het kader van het Wijkcontract Magritte in Jette (2020 – 2022), als een eerste test van het systeem op technisch vlak, financieel vlak, op het vlak van de woonbeleving en de sociale begeleiding. We maken daarbij werk van een sociale impactmeting.

In fase 2 (2022 – 2025) voorzien we de verhuis naar een volgende locatie, verfijnen we onze methodieken en maken we een plan voor de opschaling van het systeem.

In fase 3 proberen we op te schalen (zie ook: "Beheersstructuur Alternatieve woonprojecten") en voorzien we een nieuw project met een nieuwe groep bewoners.

WOONBOX, VAN PILOOTPROJECT TOT WOONMODEL

Maatschappelijke context

Een goeie en betaalbare woning vinden in het Brussels hoofdstedelijk Gewest, is voor mensen in armoede niet vanzelfsprekend. Ook niet op de sociale huurmarkt. Zij worden geconfronteerd met panden van slechte kwaliteit, hoge woonkosten, en lange wachtlijsten. Nochtans is een goede woning de noodzakelijke schakel om je leven op een stabiel spoor te houden, om gezond te blijven, om op zoek te gaan naar werk.

De toegang tot betaalbaar en kwalitatief wonen wordt steeds moeilijker voor een groot deel van de Brusselse bevolking. 45.000 families staan op de wachtlijst voor een sociale woning. Zij moeten gemiddeld 10 jaar wachten op een sociale woning. Het bouwen van nieuwe sociale woningen gaat erg traag.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt meer dan 4000 dak- en thuislozen die moeilijk of geen toegang vinden tot betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting. Verder zoeken 60% van de Brusselse huurders binnen de 10% goedkoopste woningen op de huurmarkt. Een totale mismatch dus tussen vraag en aanbod.

Ondertussen staan er veel gebouwen en terreinen leeg. Het gaat om een leegstand van 25 à 30.0000 woningen, minimum 1.000.000 vierkante meter aan kantoorruimte en een 400-tal hectare aan leegstaande terreinen.

Korte omschrijving

WoonBox is een collectief woonmodel waarbij het aanbod van een tijdelijke betaalbare en kwalitatieve woning gekoppeld wordt aan een collectief en individueel sociaal programma met een spaarformule. Het woonmodel heeft als doel mensen duurzaam te versterken op verschillende levensdomeinen (wonen, tewerkstelling, schulden,...)

Aan de hand van een modulair bouwsysteem worden betaalbare en kwalitatieve woonprojecten met 8 à 12 woningen, in leegstaande gebouwen, gerealiseerd. Deze woningen bieden aan de deelnemers een time-out op de reguliere woonmarkt, zorgen voor een solidair netwerk en worden samen met een sociaal programma aangeboden aan mensen in kwetsbare situaties.

Woonbox-projecten vormen safe spaces waarbinnen op individuele én collectieve wijze vaardigheden en talenten ontwikkeld, ontdekt en versterkt worden op verschillende levensdomeinen. Er worden bovendien stappen gezet richting het (terug)vinden van de controle over de leef- en woonsituatie.

In een eerste fase (2020 – 2022) starten we met een pilootproject in een leegstaand gebouw in Sint-Jans-Molenbeek, met als bewoners 3 niet-begeleide minderjarige vluchtelingen, 2 thuisloze jongeren, 3 alleenstaande moeders met kinderen op de vlucht voor familiaal geweld, en 4 gezinnen met kinderen in armoede. In deze fase testen en analyseren we ons sociaal woonmodel en maken we werk van een sociale impactmeting. We onderzoeken ook de opschaalbaarheid van het systeem.

In een 2^e fase (2022 – 2025) verhuizen we naar een andere locatie en bekijken we de mogelijkheden om op te schalen.

In een 3^e fase maken we werk van de opschaling (zie ook: "Beheersstructuur Alternatieve woonprojecten") en voorzien we een nieuw project met een nieuwe groep bewoners.

BEHEERSTRUCTUUR ALTERNATIEVE WOONPROJECTEN

Maatschappelijke context

De harde cijfers van de Brusselse huisvestingscrisis hebben ertoe geleid dat **Samenlevingsopbouw Brussel verder wil inzetten op het vergroten van het aanbod aan betaalbare woningen**. We weten dat de grote oplossingen hier liggen bij de creatie van meer sociale woningen in Brussel. Het aanbod aan sociale woningen schiet nu eenmaal heel sterk te kort.

Maar naast deze opdracht voor de overheid, die in de praktijk niet altijd snel te realiseren is, beschouwen we het ook als onze opdracht om op zoek te gaan naar alternatieve manieren om het aanbod aan betaalbare woningen te vergroten.

Daarom zetten we vooral in op **innovatieve woonvormen zoals SWOT Mobiel en Woonbox**. Deze laten immers toe **de leegstand in Brussel** in al zijn facetten in te zetten voor **het realiseren van (tijdelijke) huisvesting voor mensen in een kwetsbare positie**. Deze woonvormen bieden een concrete oplossing voor personen die zich in een situatie van woononzekerheid bevinden.

Korte omschrijving

De komende jaren (meerjarenplan 2021-2026) is het **de ambitie van Samenlevingsopbouw om het bestaande aanbod van woningen uit te breiden tot 50 woningen**. Samen met de partners KU Leuven, sociale projectontwikkelaar ARAF en SVK BAITA ontwikkelen we een nieuw businessmodel waarin de doorstroom van onze doelgroep van een tijdelijk woning naar een permanente huisvesting centraal staat en de nodige sociale begeleiding, op collectief en individueel vlak, integraal deel uitmaakt van het businessplan.

Afgelopen jaren heeft de vzw Samenlevingsopbouw Brussel samen met bewoners en partners (*CAW, KU Leuven, WTCB, ARAF, Vandereyt...*), sterk ingezet op het ontwikkelen van alternatieve woonmodellen. Maar, hoe kunnen we de ontwikkelde modellen op zo'n manier ondersteunen en structureren opdat we ook op langere termijn meer betaalbare en kwalitatieve huisvesting met voldoende sociale begeleiding kunnen realiseren? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we de opportuniteiten van de ontwikkelde systemen zo optimaal mogelijk kunnen inzetten voor onze sociale doelstellingen?

Tijdens de pilootprojecten van Solidair Mobiel Wonen en WoonBox testen we deze woonmodellen onder andere op het vlak van hun financiële haalbaarheid. Op basis hiervan proberen we in kaart te brengen welk businessmodel met het oog op de opschaling van deze modellen haalbaar en wenselijk is en hoe we dit kunnen implementeren.

BELANGENBOND

Maatschappelijke context

Verschillende structuren en instanties hebben tot doel om de belangen te verdedigen van mensen die anders hun rechten moeilijk kunnen doen gelden. Zo komen de vakbonden op voor de rechten van werknemers en de mutualiteiten voor mensen met gezondheidsproblemen. Voor sommige groepen, zoals leefloongerechtigden, ontbreekt dit soort belangenbehartiging echter. In een context van steeds verdergaande voorwaardelijkheid van rechten, betekent dit dat mensen in een situatie van onderbescherming terechtkomen.

Korte omschrijving

Er worden verschillende lokale belangenbonden opgericht van mensen die voor hun inkomen afhankelijk zijn van een uitkering. We vertalen deze lokale initiatieven naar een nieuw model voor structurele belangenbehartiging voor en door niet-werkenden.

De belangenbonden zijn een middel om het evenwicht te herstellen tussen uitkeringsgerechtigden en de instanties waarvan ze afhankelijk zijn. Op die manier zal het debat over de (on)voorwaardelijkheid van rechten op de agenda komen te staan. Opbouwwerkers ontwikkelen emanciperende modellen via het principe van *income first*: mensen moeten over een menswaardig inkomen beschikken vooraleer ze op andere levensdomeinen stappen kunnen zetten. Deze modellen tonen dat er een performanter alternatief is voor de disciplinerende manier waarop de overheid grond- en mensenrechten vandaag steeds meer voorwaardelijk maakt. Bovendien countert Samenlevingsopbouw het individueel schuldmodel door een tegendiscours te ontwikkelen waarvoor solidariteit de basis is.

Samenwerkingspartners

Partners bij de belangenbond zijn al zeker de vakbonden, de (Federatie van) maatschappelijk werkers, BAPN, Netwerk tegen Armoede en Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté.

Projecten en acties die bijdragen tot deze strategische actie

Vanuit het project Baskuul wordt een bijdrage geleverd aan het sectorproject Belangenbond. Samenlevingsopbouw Brussel zal hierin een trekkende rol opnemen.

BASKUUL

Maatschappelijke context

De steeds striktere voorwaarden van het leefloon en de beleidsfocus op sociale fraude bij OCMW-gebruikers zorgen voor een toenemend risico op uitsluiting uit het laatste vangnet van de sociale bescherming. Bovendien verscherpt deze voorwaardelijkheid het spanningsveld tussen begeleiding en controle door het OCMW. Leefloners bevinden zich in een erg kwetsbare positie, zowel collectief als individueel.

Ten aanzien van het federale OCMW-beleid is er geen sprake van structurele belangenbehartiging. Leefloners zijn niet georganiseerd en hebben geen spreekbuis ten aanzien van dat beleid, dat sinds de opmars van de actieve welvaartstaat de druk op hen stelselmatig verhoogt. Er bestaat weinig of geen onderzoek naar de impact van dit beleid op rechthebbenden.

Bovendien is er op lokaal niveau geen effectieve controle of OCMW's de rechten van hun cliënten correct toekennen. We stellen ook vast dat leefloners en rechthebbenden hun rechten dikwijls niet

of onvoldoende kennen, en ze niet steeds durven of kunnen aanvragen of claimen. Dit wordt bevestigd door een studie uit 2013, die non take-up van het leefloon in België raamde tussen de 57 en de 73%.

Beschrijving strategische actie

Gezien de huidige context constateren we een grote nood aan meer sociale en juridische dienstverlening aan rechthebbenden op leefloon om hun recht op sociale bijstand te realiseren. Op niveau van het Brussels Gewest werken we aan de uitbouw van een Belangenbond met en voor rechthebbenden op leefloon. We inspireren ons hiervoor op de werking van de vakbonden en op de Bijstandsbond in Amsterdam. De Belangenbond richt zich tot rechthebbenden op leefloon van de 19 Brusselse gemeenten. Zij kunnen er laagdrempelig terecht voor info over hun rechten, een luisterend oor en sociale en juridische ondersteuning om hun rechten bij het OCMW te realiseren. We verkennen ook de piste om vindplaatsgericht – bij organisaties waar onze doelgroep over de vloer komt - mobiele permanenties te voorzien. Via deze individuele poot houden we de vinger aan de pols rond de problematieken betreffende leefloon in de grootstedelijke Brusselse context.

Bovendien investeren we in het faciliteren en organiseren van basisgroepen van rechthebbenden op leefloon. Wat de rechthebbenden zelf weten, willen en kunnen is ons vertrekpunt. We werken met hen op maat (via vormings- en reflectietrajecten, digital storytelling en andere methodieken die aanspreken) aan het vertalen van hun ervaringskennis naar het OCMW-beleid op verschillende niveaus, naar de bredere publieke opinie, naar maatschappelijk werkers (in opleiding) et cetera.

VERZELFSTANDIGING VAN DE ZELFORGANISATIES VAN MENSEN ZONDER WETTIG VERBLIJF

Maatschappelijke context

Door de verregaande maatschappelijke uitsluiting waaraan mensen zonder wettig verblijf worden onderworpen, ondervinden zij vele drempels om hun gemeenschappelijke belangen te behartigen via vrije vereniging. Zo beschikken zij niet alleen over een eerder beperkt sociaal kapitaal in de vorm van netwerken en inzicht in de maatschappelijke structuren, maar is hun economische positie ook erg bepalend. De extreme armoede waarin zij leven maakt het beschikken over ontmoetingsruimtes, werkplekken en communicatiemiddelen om hun zelforganisaties uit te bouwen vrijwel onmogelijk. Het ontbreken van dergelijke randvoorwaarden zorgt ervoor dat zij geen gelijke kansen hebben ten opzichte van andere burgers om een goede maatschappelijke positie te verkrijgen. De uitsluiting van deze groep verhindert de bevordering van hun burgerschapsvorming en integratie waardoor ze meer en meer in de marge wordt geduwd.

Beschrijving strategische actie

Samenlevingsopbouw Brussel wil het recht op vereniging, zoals bepaald in artikel 12 van het EVRM, van mensen zonder wettig verblijf mee vorm geven door een faciliterende rol op te nemen via de begeleiding van verschillende zelforganisaties in een proces van verzelfstandiging. Hierbij zullen we ons richten op specifieke processen zoals het overdraagbaar maken van inzichten en ervaringen, netwerkvorming en het verwerven van gerelateerde competenties.

De verzelfstandiging van de zelforganisaties van mensen zonder wettig verblijf zal ertoe bijdragen dat zij met eigen stem deelnemen aan het maatschappelijk debat en beschikken over tools en vaardigheden om een genuanceerd beeld te schetsen over hun levenssituatie en de uitsluitingsmechanismen waarmee ze geconfronteerd worden. Beleidsmakers, administraties en andere actoren erkennen de zelforganisaties als belanghebbenden.

SOLIDARITEIT IN BEELD

Maatschappelijke context

We zien in de samenleving en projecten van Samenlevingsopbouw een groeiende polarisering en racisme ontstaan. Groepen worden met elkaar in concurrentie gebracht. Grond- en mensenrechten worden voorwaardelijk gemaakt of de idee maakt opgang dat bepaalde groepen minder recht hebben op deze rechten. De druk op directe en indirecte solidariteit is groot.

Tegelijk werken we met Samenlevingsopbouw al vele jaren projecten uit waarin solidariteit tot stand komt of versterkt wordt. Dit sectorproject streeft naar meer aandacht en inzet daarop in onze diverse opbouwwerkpraktijken. Vanuit de praktijk en via gericht onderzoek, willen we komen tot een sterke en heldere gedeelde visie op solidariteit. Doordat de visie wordt gebouwd op diverse projecten, zal blijken dat er al veel solidariteit en warm samenleven bestaat op lokaal niveau.

Vanuit onze gedeelde en door de praktijk gedragen visie willen we ook impact hebben op de publieke opinie. Verder willen we het draagvlak versterken voor de rol die sociale professionals kunnen en moeten opnemen binnen deze thematiek.

Korte omschrijving

We bundelen de krachten om solidariteit in al haar verschijningsvormen te stimuleren en initiëren. Ook brengen we solidariteit frequenter en beter in beeld. We gaan zo gezamenlijk aan de slag met modelontwikkeling en campagnes om directe en indirecte solidariteit te stimuleren en in beeld te brengen, te bevorderen en waar mogelijk structureel te verankeren.

Samenwerkingspartners

Samenwerkingspartners zijn: academici en onderzoekers, zoals de Diegem-onderzoekers. Deze mogen zich niet louter op de stad richten, en moeten aandacht hebben voor Brussel. We zoeken coalities met andere middenveldorganisaties, zoals Bond zonder naam, Welzijnszorg, vakbonden en lokale besturen.

Projecten en acties die bijdragen tot deze strategische actie

1. Solidariteit in beeld Projectvoorbereiding

Korte omschrijving:

We streven naar meer aandacht en inzet op directe en indirecte solidariteit in onze diverse opbouwwerkpraktijken. Vanuit de praktijk en via gericht onderzoek, willen we komen tot een sterke en heldere gedeelde visie. Vanuit die gedeelde en door de praktijk gedragen visie willen we ook impact hebben op de publieke opinie. Verder willen we het draagvlak versterken voor de rol die sociale professionals kunnen en moeten opnemen binnen deze thematiek.

Het project verloopt in twee fasen:

- Een uitgebreide projectvoorbereiding, gekoppeld aan een vooronderzoek over diverse projecten over solidariteit in diverse contexten.
- Het vervolg bestaat uit de uitwerking van modelontwikkeling, het uittesten van nieuwe projecten en de uitrol hiervan. Parallel moet aandacht gaan naar het beïnvloeden van de publieke opinie.

Samenwerkingspartners

Academici en onderzoekers, zoals de Diegem-onderzoekers. Deze mogen zich niet louter op de stad richten, en moeten aandacht hebben voor Brussel. Bovendien kunnen er coalities gesloten worden met andere middenveldorganisaties, zoals Welzijnszorg of vakbonden, en met lokale besturen.

IEDERS STEM TELT CAMPAGNE

Maatschappelijke context

Verkiezingen zijn de hoogdagen van de democratie. Ook voor maatschappelijk kwetsbare groepen staat er op die dagen heel wat op het spel. De verschillende overheden hebben immers tal van hefboomen ter beschikking om een ingrijpende verbetering teweeg te brengen in hun leven.

Korte omschrijving

Met de campagne Ieders stem telt (IST) grijpt Samenlevingsopbouw de (lokale, regionale, federale en Europese) verkiezingen van 2024 aan om de noden van groepen in een maatschappelijk kwetsbare positie op de politieke en maatschappelijke agenda te plaatsen. Het doel is het beleid aan te zetten tot het voeren van een meer sociaal beleid. Bovendien moet de publieke opinie overtuigd worden van het belang van sociaal beleid. Dat gebeurt door in te zetten op beleidsbeïnvloeding, beleidsopvolging, sociale actie en gerichte communicatie.

Ieders stem telt maakt memoranda, geeft vormingen en voert een slimme communicatie. In aanloop van de verkiezingen gaat IST op allerlei creatieve manieren in gesprek met politici. Na de verkiezingen is er opvolging. Dat betekent: de opgebouwde contacten met politici onderhouden en verder in dialoog blijven gaan over sociale thema's.

Samenwerkingspartners

Voor IST werkt Samenlevingsopbouw samen met een heel aantal partners: armenverenigingen, Welzijnschakels, zelforganisaties, WMKJ's, CAW, sociaal-culturele verenigingen, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Decenniumdoelen, Welzijnszorg ...

Projecten en acties die bijdragen tot deze strategische actie

Lokaal zal Samenlevingsopbouw Brussel campagnematig aan de slag gaan in aanloop van de verkiezingen. Hierbij zullen we proberen zo veel mogelijk aansluiting te vinden bij de IST-campagne, tegelijk rekening houdend met de verschillende politiek-institutionele context.

INTERNE DOELSTELLINGEN

SD INTERNE ORGANISATIE

Samenlevingsopbouw beschikt over een organisatie-en kwaliteitsbeleid, zodat haar maatschappelijke opdracht kwalitatief en doelgericht wordt gerealiseerd.

In wat volgt beschrijven we de wijze waarop we de nodige randvoorwaarden zullen creëren om onze externe strategische doelstellingen te verwezenlijken. Deze interne, organisatorische doelstelling rond kwaliteit willen we nastreven op alle niveaus van de organisatie. Op de eerste plaats betekent dit dat we het kwaliteitsvol werken binnen de **strategische acties** permanent willen bekijken, stimuleren en evalueren. Indien nodig vraagt Samenlevingsopbouw daartoe ondersteuning van derden. Verder willen we bijzondere aandacht hebben voor de ondersteuning en begeleiding van **opbouwwerkers**. Tenslotte moet ook het **organisatiemodel** van Samenlevingsopbouw een weerspiegeling zijn van de kwaliteit van de werking. Het **kwaliteitshandboek** is voor dit alles een belangrijk instrument.

OD KWALITEITSBELEID

Samenlevingsopbouw garandeert de kwaliteit van de zorgaspecten en kernprocessen met de doelgroep.

Strategische Acties

Implementeren van het kwaliteitsbeleid

Er is de drive om als organisatie steeds weer beter te willen presteren. Kwaliteitsverbetering is dan ook een continu proces van zelfreflectie en zelfevaluatie, gericht op een continu verbeteren van onze werking. Alles kan beter en alles is vatbaar voor verbetering. Het is belangrijk dat we de hele werking van de organisatie continu in vraag stellen, ook wat goed loopt. Het kwaliteitshandboek is hiervoor ons belangrijkste werkinstrument. Elk instituut vernieuwde haar kwaliteitshandboek, aangepast aan de vereisten van het kwaliteitsdecreet van 2003. De focus hierbij is de gebruiker en de verantwoorde zorg. In de loop van het nieuwe meerjarenplan gebeurt er een update van het kwaliteitshandboek. De maatregelen omschreven in het kwaliteitshandboek voeren we uit.

Samenwerkingspartners: sector Samenlevingsopbouw, onze doelgroepen en onze partners.

Timing: 1/1/2021 - 31/12/2025

OD PREVENTIEBELEID

Samenlevingsopbouw Brussel is een zorgzame organisatie waar medewerkers voldoende ondersteund en gecoacht worden om met de complexiteit van de opbouwwerkstiel te kunnen omgaan.

Strategische actie

1. Samenlevingsopbouw Brussel zet haar preventiebeleid tav burn-out verder, en stuurt indien nodig bij, op basis van de noden van de medewerkers

OD DUURZAAMHEIDSTOETS

Samenlevingsopbouw hanteert een duurzaamheidstoets bij het opzetten van alle activiteiten en binnen het aankoopbeleid.

Strategische acties:

1. Uitwerken van een duurzaamheidsscan.
2. Op basis van de duurzaamheidsscan verbeteracties opmaken en uitwerken, in samenwerking met vrijwilligers, partners en doelgroep.

OD VEILIGER RUIMTES

Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie voelen zich veiliger binnen de werkingen van Samenlevingsopbouw, de ruimtes zijn en blijven zo maximaal mogelijk vrij van racisme en discriminatie.

Strategische acties:

1. Goede praktijken uitwisselen
2. Gezamenlijke visie en handelingskaders worden ontwikkeld, geïmplementeerd en toegepast.

Op microniveau willen we inzetten op “safe spaces” binnen de werkingen van Samenlevingsopbouw. Zowel voor onze doelgroep als onze eigen medewerkers willen we een plek kunnen aanbieden waar discriminatie en racisme niet getolereerd worden en iedereen zich veilig kan voelen. We werken daaraan via een intern diversiteitsbeleid.

Samenwerkingspartners: sector Samenlevingsopbouw, onze doelgroepen en partners.

Timing: 1/1/2021 – 31/12/2025

OD DIVERSITEIT

Samenlevingsopbouw weerspiegelt integraal de diversiteit in de samenleving en erkent de meerwaarde daarvan.

Strategische acties:

1. Er is een in de sector breed gedragen en actief diversiteitsbeleid.
2. Er is een lerend netwerk diversiteit.
3. De personeelsploeg van Samenlevingsopbouw is meer divers samengesteld qua etnische achtergrond, meertaligheid, opleidingsgraad, man/vrouw verhoudingen.

We geven diversiteit maximaal plaats binnen onze werking. De aandacht voor diversiteit is ingebed op alle niveaus en in alle initiatieven van de verschillende instituten. Het feit dat de aandacht voor diversiteit is ingebed op alle niveaus en in alle initiatieven van Samenlevingsopbouw heeft ook implicaties voor het personeelsbeleid. Net als bij onze doelgroep ervaart Samenlevingsopbouw onderlinge verschillen tussen haar medewerkers als een verrijking.

Samenwerkingspartners: sector Samenlevingsopbouw, onze doelgroepen, het EVA integratie en inburgering, sociaal-culturele verenigingen van etnisch-culturele minderheden, Sociale ...

Timing: van 01/01/2021 - 31/12/2025

OD EXTERNE COMMUNICATIE

Samenlevingsopbouw realiseert de organisatievoorwaarden voor het bewerkstelligen van een vergroot draagvlak voor Samenlevingsopbouw en een grotere impact op het beleid en de samenleving.

Strategische acties:

1. Inzet op strategische communicatie

Samenlevingsopbouw zet strategischer in op communicatie om beter bekend te zijn en meer impact te hebben ten aanzien van mensen in een kwetsbare positie, het beleid, de media en het brede publiek. Dat is nu te weinig het geval. Lokale buurtwerkingen, verenigingen en initiatieven die Samenlevingsopbouw ondersteunt zijn vaak beter bekend dan de organisatie zelf. Om onze positionering en impact via communicatie te versterken wordt gewerkt met een door de sector gedragen visie en strategie.

2. Sectorinterne samenwerking

Er is een gemeenschappelijke inzet op communicatie en er wordt gewerkt aan een efficiënte sectorinterne samenwerking.

MEERJARENBEGROTING

Scenario behoud van de huidige financiering van de Vlaamse overheid

	Codes	BEGROTING 2021		BEGROTING 2022		BEGROTING 2023		BEGROTING 2024		BEGROTING 2025	
		Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid
Aantal VTE		26,55	16,59	26,00	15,84	23,22	15,43	22,80	15,25	22,50	15,07
RESULTATENREKENING											
Bedrijfsopbrengsten en bedrijfskosten											
Brutomarge	(+/-) 9900	€ 1.710.010,49	€ 1.056.375,11	€ 1.736.185,80	€ 1.085.555,93	€ 1.584.825,93	€ 1.056.374,20	€ 1.614.276,18	€ 1.078.784,27	€ 1.613.733,60	€ 1.075.139,44
Bedrijfsopbrengsten	70/74	€ 2.072.770,35	€ 1.353.768,29	€ 2.099.591,10	€ 1.377.093,02	€ 1.906.577,71	€ 1.377.093,02	€ 1.937.291,67	€ 1.400.837,59	€ 1.937.291,67	€ 1.400.837,59
Omzet	70										
Lidgeld, schenkingen, legaten en subsidies	73	€ 2.011.470,35	€ 1.295.818,29	€ 2.038.291,10	€ 1.319.143,02	€ 1.845.277,71	€ 1.319.143,02	€ 1.875.991,67	€ 1.342.887,59	€ 1.875.991,67	€ 1.342.887,59
Handelsgoederen, grond- en hulpstoffen; diensten en diverse goederen	60/61	€ 362.759,86	€ 297.393,18	€ 363.405,30	€ 291.537,09	€ 321.751,78	€ 320.718,82	€ 323.015,49	€ 322.053,32	€ 323.558,07	€ 325.698,15
Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen (toel. VI, 2)	(+/-) 62	€ 1.708.138,64	€ 1.056.391,55	€ 1.730.537,47	€ 1.081.795,89	€ 1.580.262,26	€ 1.051.810,53	€ 1.610.403,95	€ 1.074.912,04	€ 1.614.682,05	€ 1.076.087,89
Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa	(+/-) 630	€ 3.000,00	€ 1.111,71	€ 3.000,00	€ 1.111,71	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00
Waardeverminderingen op voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen (toevoegingen-, terugnemingen +)	(+/-) 631/4										
Voorzieningen voor risico's en kosten (toevoegingen-, bestedingen en terugnemingen +)	(+/-) 635/8										
Andere bedrijfskosten	640/8										
Als herstructureringskosten geactiveerde bedrijfskosten	(-) 649										
Bedrijfswinst (bedrijfsverlies)	(+/-) 9901	-€ 1.128,15	-€ 1.128,15	€ 2.648,33	€ 2.648,33	€ 1.563,67	€ 1.563,67	€ 872,23	€ 872,23	-€ 3.948,45	-€ 3.948,45
Financiële opbrengsten	75										
Financiële kosten	65	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00
Winst (verlies) uit de gewone bedrijfsuitoefening	(+/-) 9902	-€ 1.578,15	-€ 1.578,15	€ 2.198,33	€ 2.198,33	€ 1.113,67	€ 1.113,67	€ 422,23	€ 422,23	-€ 4.398,45	-€ 4.398,45
Uitzonderlijke opbrengsten	76	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00
Uitzonderlijke kosten	66	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00
Winst (verlies) van het boekjaar	(+/-) 9904	-€ 1.278,15	-€ 1.278,15	€ 2.498,33	€ 2.498,33	€ 1.413,67	€ 1.413,67	€ 722,23	€ 722,23	-€ 4.098,45	-€ 4.098,45

Scenario verhoging van de financiering van de Vlaamse overheid (uitbreiding met 12,28 VTE)

	Codes	BEGROTING 2021		BEGROTING 2022		BEGROTING 2023		BEGROTING 2024		BEGROTING 2025	
		Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid	Vzw	AC Vlaamse overheid
Aantal VTE		39,83	29,87	38,88	28,72	35,50	27,71	34,88	27,33	33,98	26,55
RESULTATENREKENING											
Bedrijfsopbrengsten en bedrijfskosten											
Brutomarge	(+/-) 9900	€ 2.420.348,44	€ 1.766.713,06	€ 2.461.168,51	€ 1.810.538,64	€ 2.309.808,64	€ 1.781.356,91	€ 2.369.507,26	€ 1.834.015,35	€ 2.369.964,68	€ 1.831.370,52
Bedrijfsopbrengsten	70/74	€ 2.886.368,30	€ 2.167.366,24	€ 2.927.833,81	€ 2.205.335,73	€ 2.734.820,42	€ 2.205.335,73	€ 2.780.442,75	€ 2.243.988,67	€ 2.780.442,75	€ 2.243.988,67
Omzet	70										
Lidgeld, schenkingen, legaten en subsidies	73	€ 2.825.068,30	€ 2.109.416,24	€ 2.866.533,81	€ 2.147.385,73	€ 2.673.520,42	€ 2.147.385,73	€ 2.719.142,75	€ 2.186.038,67	€ 2.719.142,75	€ 2.186.038,67
Handelsgoederen, grond- en hulpstoffen; diensten en diverse goederen	60/61	€ 466.019,86	€ 400.653,18	€ 466.665,30	€ 394.797,09	€ 425.011,78	€ 423.978,82	€ 410.935,49	€ 409.973,32	€ 410.478,07	€ 412.618,15
Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen (toel. VI, 2)	(+/-) 62	€ 2.409.661,23	€ 1.757.914,14	€ 2.457.769,67	€ 1.809.028,08	€ 2.305.141,30	€ 1.776.689,56	€ 2.368.360,04	€ 1.832.868,12	€ 2.366.244,93	€ 1.827.650,77
Afschrijvingen en waardeverminderingen op oprichtingskosten, op immateriële en materiële vaste activa	(+/-) 630	€ 3.000,00	€ 1.111,71	€ 3.000,00	€ 1.111,71	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00
Waardeverminderingen op voorraden, bestellingen in uitvoering en handelsvorderingen (toevoegingen-, terugnemingen +)	(+/-) 631/4										
Voorzieningen voor risico's en kosten (toevoegingen-, bestedingen en terugnemingen +)	(+/-) 635/8										
Andere bedrijfskosten	640/8										
Als herstructureringskosten geactiveerde bedrijfskosten	(-) 649										
Bedrijfswinst (bedrijfsverlies)	(+/-) 9901	€ 7.687,20	€ 7.687,20	€ 398,84	€ 398,84	€ 1.667,35	€ 1.667,35	-€ 1.852,77	-€ 1.852,77	€ 719,75	€ 719,75
Financiële opbrengsten	75										
Financiële kosten	65	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00	€ 450,00
Winst (verlies) uit de gewone bedrijfsuitoefening	(+/-) 9902	€ 7.237,20	€ 7.237,20	-€ 51,16	-€ 51,16	€ 1.217,35	€ 1.217,35	-€ 2.302,77	-€ 2.302,77	€ 269,75	€ 269,75
Uitzonderlijke opbrengsten	76	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00	€ 500,00
Uitzonderlijke kosten	66	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00	€ 200,00
Winst (verlies) van het boekjaar	(+/-) 9904	€ 7.537,20	€ 7.537,20	€ 248,84	€ 248,84	€ 1.517,35	€ 1.517,35	-€ 2.002,77	-€ 2.002,77	€ 569,75	€ 569,75

Evolutie van het voorziene aantal VTE's bij

- Behoud van het aantal niet-tijdelijke contracten,
- Bij aanpassing van aantal VTE's aan de financiële middelen (meerjarenbegroting)
- Bij uitbreiding van de middelen van de Vlaamse overheid voor de financiering van 12,28 extra VTE's

Behoud van huidige aantal niet-tijdelijke contracten

Jaar	Totaal VTE	AC Vlaamse overheid	Financieel Resultaat
2021	26,55	16,59	-€ 1.278,15
2022	26,20	16,04	-€ 11.417,58
2023	24,50	16,71	-€ 90.480,42
2024	24,50	16,95	-€ 126.760,72
2025	24,50	17,07	-€ 155.687,37

Aanpassing aantal VTE's aan financiële middelen

	Jaar	Totaal VTE	AC Vlaamse overheid	Financieel Resultaat
0,00	2021	26,55	16,59	-€ 1.278,15
-0,20	2022	26,00	15,84	€ 2.498,33
-1,28	2023	23,22	15,43	€ 1.413,67
-1,70	2024	22,80	15,25	€ 722,23
-2,00	2025	22,50	15,07	-€ 4.098,45

Uitbreiding Vlaamse middelen voor 12,28 VTE (referentiejaar 2023)

	Jaar	Totaal VTE	AC Vlaamse overheid	Financieel Resultaat
13,28	2021	39,83	29,87	€ 7.537,20
12,88	2022	38,88	28,72	€ 248,84
12,28	2023	35,50	27,71	€ 1.517,35
12,08	2024	34,88	27,33	-€ 2.002,77
11,48	2025	33,98	26,55	€ 569,75

BIJDRAGE AAN DE PRIORITEITEN VAN DE MINISTER

Met de operationalisering van haar strategische doelstellingen draagt Samenlevingsopbouw actief bij aan de beleidslijnen uit de beleidsnota 2019-2024 Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. We werken vooral mee aan de doelstellingen armoedebeleid en welzijnswerk.

SOCIALE BESCHERMING

Samenlevingsopbouw zet verder in op het werken aan een betere sociale bescherming voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.

Door onderbescherming aan te pakken draagt Samenlevingsopbouw opnieuw bij aan het armoedebestrijdingsbeleid. Dat gebeurt vooral via de principes van het lokaal proactief handelen en de ondersteuning van STEKKEN.

Armoedebestrijding moet integraal op alle levensdomeinen gebeuren. Het decreet Lokaal Sociaal Beleid is hiervoor een goede kapstok. Via verschillende operationele doelen die werken aan betere sociale bescherming, een toegankelijk en kwaliteitsvol hulp- en dienstverleningsaanbod, een verbetering van de sociale en fysieke woonkwaliteit, maximale ontplooiingskansen voor leerlingen ... draagt Samenlevingsopbouw hier actief toe bij. Met de strategische keuze voor collectief burgerschap streeft de sector ernaar dat mensen in maatschappelijk kwetsbare posities meer stem krijgen in de reguliere inspraak- en overlegorganen van diverse beleidsdomeinen.

- *Uit de beleidsnota Welzijn: mensen in armoede nemen vaak minder deel aan activiteiten in de gemeenschap, op school, in de buurt. Door hun deelname aan het verenigingsleven en vrijwilligerswerk te stimuleren doorbreken we de eenzaamheid en het sociale isolement van mensen in armoede.*

Samenlevingsopbouw investeert in verschillende opbouwwerkprojecten die inzetten op krachtige buurten en steden. Ervoor zorgen dat rechten gerealiseerd kunnen worden, inzetten op de leefomgeving, community building, aanpakken van onderbescherming ... draagt telkens bij tot krachtige buurten. Een strategische keuze die we al enkele jaren met volgehouden inzet maken. Een doorgedreven objectieve en subjectieve analyse van de desbetreffende buurten maakt dat Samenlevingsopbouw de nodige lokale accenten kan leggen in haar projecten.

WONEN

- *Uit de beleidsnota Welzijn: Gelet op de blijvende grote uitdaging inzake kwaliteitsverbetering van het patrimonium, komt de klemtoon op renovatie en vervangingsbouw te liggen.*
- *Uit de beleidsnota Welzijn: We ondersteunen een specifiek en afgestemd woonbeleid voor bijzondere doelgroepen. Lokale besturen kunnen desgewenst het initiatief nemen om regionaal af te stemmen over de realisatie van een aanbod van duurzame woonoplossingen.*

Samenlevingsopbouw zet verder in op het thema wonen. Het opbouwwerk kiest ervoor om huurders met de grootste woonnood centraal te plaatsen in onze doelen. De woonprojecten van de sector stimuleren het (boven)lokaal beleid om te voorzien in een voldoende groot, kwaliteitsvol en betaalbaar aanbod voor mensen in maatschappelijk kwetsbare posities. Dit gaat van kleinschalig

wonen, over kwaliteit op de private huurmarkt verbeteren, tot experimentele projecten die de private huurmarkt versterken.

ENERGIE

- *Uit de beleidsnota welzijn: De Vlaamse Regering wil de komende jaren extra inzetten op een daling van energiearmoede. Daarom zetten we het Energiearmoedeprogramma verder, in overleg met alle betrokkenen op het terrein. Eerste aandacht gaat naar structurele verbetering van de energieprestatie van de woning. Gerichte financiële steun voor energiebesparende maatregelen en intensieve begeleiding en verscherping van normen blijven cruciaal. Om de doelgroep beter te bereiken werken we samen met de lokale partners. De digitale meter geeft mogelijkheden budgetontsporing tijdig te detecteren en aan te pakken.*
- *Uit de beleidsnota welzijn: Huurders hebben ook recht op comfortabele energiezuinige woningen. Huurwoningen dienen daarom te voldoen aan een steeds verbeterende maximale EPC-score die we afstemmen op de ijkpunten en lange termijndoelstelling 2050.*

Samenlevingsopbouw volgt het energiearmoedeplan nauwgezet op en werkt actief mee aan actualisaties zoals de SODV's bij de digitale budgetmeter. De beleidsadviezen van de sector zijn steeds gebaseerd op contacten met mensen in een kwetsbare positie.

Samenlevingsopbouw streeft – via verschillende projecten – naar een substantiële verlaging van de energiefactuur voor mensen in een kwetsbare positie. Dat gebeurt onder andere via het verhuren van energiezuinige en betaalbare huishoudtoestellen (Papillon), via renovatie van huurwoningen en ontzorging van de verhuurders (Goed plan), via “betaalbaar warm met HaaS”, heating as a service voor maatschappelijk kwetsbare groepen ...

LOKAAL SOCIAAL BELEID

- *Uit beleidsnota Welzijn: De lokale besturen zijn de regisseur en bepalen het beleid in het kader van de sociale hulp- en dienstverlening. We bekrachtigen deze regierol van de lokale besturen voor het realiseren van een lokaal sociaal beleid dat naast de lokale doelstellingen ook de Vlaamse doelstellingen maximaal versterkt op het lokale niveau. We doen dit met het oog op het verhogen van de toegang tot de sociale grondrechten, tot de lokale hulp- en dienstverlening en om onderbescherming efficiënt aan te pakken.*

Samen met lokale samenwerkingspartners werkt Samenlevingsopbouw aan een kwaliteitsvolle, toegankelijke en betaalbare zorg- en dienstverlening. Laagdrempeligheid (helder taalgebruik, proactieve informatieverstrekking, administratieve vereenvoudiging, duidelijke informatiestroom en automatische rechtentoekenning) is een cruciale voorwaarde voor toegankelijkheid.

Samenlevingsopbouw is partner in heel wat projecten geïntegreerd breed onthaal, dat de eerste toegangspoort moet zijn voor de realisatie van sociale grondrechten voor iedereen. Tegelijk versterkt het opbouwwerk mensen in maatschappelijk kwetsbare posities om hun rechten zelf beter te kennen en op te nemen. Het moet hen ook in staat stellen om collectief hun stem te laten horen via constructieve voorstellen voor een betere hulp- en dienstverlening.

De regierol van lokale besturen mag hierin niet onderschat worden. Samenlevingsopbouw inspireert en adviseert hen op basis van ervaringsdeskundigheid. Op die manier kunnen zij hun rol opnemen

om alle partners samen te brengen, blinde vlekken in het aanbod of overlappende dienstverlening in kaart te brengen, proactief en toegankelijk te werken, aanwezig te zijn in kwetsbare buurten ...

ECONOMIE VAN HET WELBEVINDEN

- *Uit beleidsnota Welzijn: Het opbouwen van een “economy of wellbeing” of “economie van het welbevinden” in Vlaanderen leidt tot een positieve wisselwerking tussen welzijn en een duurzame economische groei. Investerings in welzijn, gezondheid, sociale bescherming, het verminderen van sociale ongelijkheid, opleiding, onderwijs en gendergelijkheid komen mensen rechtstreeks ten goede en garanderen daarenboven mee een duurzame lange termijn groei van de Vlaamse economie. Investerings in opleiding en vorming zorgen er immers voor dat binnen enkele jaren meer mensen aansluiting vinden bij de arbeidsmarkt.*
- *Uit beleidsnota Welzijn: Economy of Wellbeing, investeringen in onderwijs: kleuterparticipatie en continuïteit thuis- kinderopvang- onderwijs, kostenbeheersing, ongekwalificeerde uitstroom (NEET),*

Samenlevingsopbouw zet strategisch in op de versterking van grond – en mensenrechten. Zo werkt het opbouwwerk mee aan een sterke sociale bescherming, de bestrijding van armoede, de versterking van gelijke onderwijskansen, enzovoort. Gecombineerd met het werken aan krachtige buurten en collectief burgerschap werkt Samenlevingsopbouw mee aan duurzame oplossingen om ongelijkheid terug te dringen.

Specifiek op het vlak van onderwijs stimuleert Samenlevingsopbouw ouders in een kwetsbare positie om hun kleuters tijdig in te schrijven en om een bewuste schoolkeuze te maken. Het project Schoolstart is daar een mooi voorbeeld van. Opbouwwerkers ondersteunen ouders om op een positieve en versterkende manier te starten aan de schoolloopbaan van hun kinderen.

Op verschillende plaatsen in Vlaanderen brengt Samenlevingsopbouw de school, gezinnen en de buurt samen om te bekijken welke structurele inspanningen nodig zijn om voor leerlingen in een kwetsbare positie gelijke onderwijskansen te realiseren. Het resultaat van deze oefening wordt omgezet in een schoolbeleid en -praktijk.

STERK SOCIAAL WERK

Samenlevingsopbouw is lokaal een kernpartner van het platform Sterk Sociaal Werk. Daarin ligt de nadruk op het ontwikkelen en uitvoeren van het Actieplan Sterk Sociaal Werk en de voorbereiding van de Conferentie op 5 mei 2022. In de stuurgroep Sterk Sociaal Werk, brengt Samenlevingsopbouw de expertise “samenwerken in (super)diversiteit” in. Het spreekt voor zich dat Samenlevingsopbouw de vijf krachtlijnen – nabijheid, politiserend procesmatig, generalistisch en verbindend werken – onderschrijft.

Met dit meerjarenplan speelt Samenlevingsopbouw in op de nieuwe uitdagingen die Sterk Sociaal Werk in de huidige maatschappelijke context met zich meebrengt:

1. Vermaatschappelijking

Vermaatschappelijking draagt kansen tot inclusie in zich, maar het risico bestaat ook dat bestaande ongelijkheden er nog door vergroten. Via de OD Community Building en OD Solidariteit zorgt Samenlevingsopbouw ervoor dat diverse bevolkingsgroepen een

volwaardige plek in de samenleving kunnen opnemen. De OD Sociale Bescherming ontwikkelt nieuwe modellen die de hulp en dienstverlening verbeteren en zorgt ervoor dat de rechten van mensen in een kwetsbare positie gegarandeerd worden.

2. Digitalisering

De voortgaande digitalisering is niet te stuiten. Tegelijk moet de samenleving waakzaam zijn dat iedereen mee is, zo niet kan deze trend de positie van mensen in een kwetsbare positie nog verzwakken. Doorheen de inzet op meerdere grond- en mensenrechten en thema's in dit meerjarenplan – wonen en sociale bescherming ... - besteedt Samenlevingsopbouw aandacht aan e-inclusie.

3. Superdiverse context

Diversiteit is de realiteit. Toch worden opbouwwerkers in de samenleving en in hun projecten steeds meer geconfronteerd met polarisering en racisme. Groepen komen met elkaar in concurrentie. Daarom maakt Samenlevingsopbouw werk van de OD discriminatie en racisme, de OD Community Building en de OD Solidariteit. In de strategische actie 'Solidariteit in beeld Projectvoorbereiding' worden nieuwe modellen uitgewerkt die een versterkte solidariteit tussen verschillende bevolkingsgroepen moeten creëren.

4. Verbinding ecologie en sociaal beleid

Onze samenleving staat voor een transitie op het vlak van ecologie. Ecologische uitdagingen diepen de bestaande ongelijkheid nog uit. Samenlevingsopbouw zet via de OD sociaal rechtvaardig klimaat- en milieubeleid transitiepaden uit om te kijken hoe het sociaal werk kan bijdragen aan een sociaal rechtvaardige en duurzame samenleving.

5. Werken in en met vertrouwen

In samenwerkingsverbanden gaan er steeds vaker stemmen op om gegevens van mensen in een kwetsbare positie te delen. Maar voor opbouwwerkers is het cruciaal om een vertrouwensband te hebben met de deelnemers van hun projecten. Hoe ver kunnen ze daarin gaan? Voor Samenlevingsopbouw zijn privacy en ethische kwesties zeer belangrijk. Daarom wordt deze kwestie ter harte genomen als rode draad doorheen alle strategische acties van dit meerjarenplan.

6. Werken in een multidisciplinaire context

Samenwerken en netwerken zit reeds in het DNA van Samenlevingsopbouw als werkprincipe. Opbouwwerkers zien daarenboven steeds meer complexe problematieken die ze niet alleen de baas kunnen. Samenwerking over de verschillende sectoren heen is urgenter dan ooit. Daarom maakt Samenlevingsopbouw er dit meerjarenplan een zaak van om in alle strategische acties samenwerkingen met diverse partners te voorzien, met inbegrip van versterking van bestaande samenwerkingsverbanden en verkenning van nieuwe.

7. Hybridisering

Wat zijn de gevolgen van vermarkting op het sociaal werk en op de kwetsbare doelgroepen waarmee opbouwwerkers aan de slag gaan? In tal van projecten – zoals Papillon of Depot Margo- gaat Samenlevingsopbouw ook dit meerjarenplan waar relevant een samenwerking

aan met commerciële partners. Daarbij bewaakt Samenlevingsopbouw telkens nauwgezet de belangen van mensen in een kwetsbare positie.

8. Onderbescherming

Ondanks ons uitgebreid en sterk sociaal bestel, bestaan er heel wat drempels die maken dat mensen in een kwetsbare positie in de kou blijven staan. Met de SD Grond- en mensenrechten werkt Samenlevingsopbouw ook dit meerjarenplan aan oplossingen zodat iedereen een menswaardig leven kan leiden. Verschillende OD's leveren hieraan een specifieke bijdrage. Niet in het minst met de aanzienlijke uitbouw van STEKKEN, verspreid in Vlaanderen en Brussel, wordt sterk ingezet op de sociale bescherming van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie.